

De houdstervennootschap in de btw

De invulling van het moeien tegen vergoeding in
het licht van het neutraliteitsbeginsel

Naam: N. Kitzen
ANR: 211905
Universiteit: Tilburg University
Studierichting: Master Fiscale Economie
Accent: Indirecte Belastingen
Afstudeerdatum: 20-06-2018
Examencommissie: mr. dr. S.B. Cornielje en prof. dr. H.W.M. van Kesteren

Inhoudsopgave

Lijst met gebruikte afkortingen	4
1. Inleiding	6
1.1 Aanleiding van het onderzoek	6
1.2 Probleemstelling	7
1.3 Wetenschappelijke relevantie	8
1.4 Toetsingskader	8
1.4.1 Het neutraliteitsbeginsel	8
1.4.2 Economische neutraliteit	9
1.4.3 Juridische neutraliteit	10
1.5 Verantwoording van de opzet	10
2. De houdsterproblematiek	12
2.1 De houdstervennootschap in het concern	12
2.1.1 Houdsterconstructie	13
2.2 Het houden van aandelen en artikel 9 Btw-richtlijn	13
2.2.1 Dividend als tegenprestatie	15
2.2.2 Het verrichten van een economische activiteit	16
2.3 Aandelen houden als belastingplichtige	17
2.3.1 Moeien tegen vergoeding	17
2.3.2 Bedrijfsmatig verhandelen van aandelen	18
2.3.3 Aandelen houden als verlengstuk van een belastbare activiteit	19
2.4 Hoedanigheden houdstervennootschap	20
2.4.1 Geknipte houdstervennootschap	21
2.5 Verschijningsvormen houdstervennootschap	22
2.5.1 Het enkel houden van aandelen	22
2.5.2 Het houden van aandelen vormt een economische activiteit	23
2.5.3 Combinatie van economische en niet-economische activiteiten	23
2.6 Tussenconclusie	24
3. De invulling van het moeien tegen vergoeding	26
3.1 Moeiende houdstervennootschap	26
3.2 Moeien in het beheer van de dochtervennootschap	27
3.2.1 Moeien of (in)mengen?	27
3.2.2 Het begrip beheer	28
3.3 Het begrip moeien	28
3.3.1 Hoge Raad 26 augustus 1998	28
3.3.2 Het Cibo-arrest	29
3.3.3 Bemoeidiensten	30
3.4 De Nederlandse moeiende houdstervennootschap	31
3.4.1 De Nederlandse houdsterresolutie	31
3.4.2 Besluit van 3 augustus 2004	32
3.5 De invulling van de ‘gepaard gaan met-eis’	33
3.5.1 Rechtstreekse vergoeding voor het moeien	34
3.5.2 Het moeien gaat gepaard met belastbare handelingen	35
3.5.3 Het enkel verrichten van belastbare handelingen	36
3.6 Disbalans tussen de gemaakte kosten en de ontvangen vergoeding	38
3.7 Het doorberekenen van kosten	38

3.7.1 Kosten doorberekening als belastbare prestatie	38
3.7.2 Moeien gaat gepaard met belastbare kosten doorberekeningen	39
3.8 Tussenconclusie	40
4. Het moeien tegen vergoeding in het licht van het neutraliteitsbeginsel	42
4.1 Het criterium moeien tegen vergoeding	42
4.1.1 De houdstervennootschap als eindverbruiker	43
4.1.2 Concern als ondernemingsvorm	43
4.2 Mededingingsneutraliteit	44
4.2.1 Fictief moeiende houdstervennootschap	45
4.3 Tussenconclusie	45
5. Conclusie	47
Literatuurlijst	50
Jurisprudentielijst	52

Lijst met gebruikte afkortingen

A-G	Advocaat-generaal
Art.	Artikel
Btw	Belasting over de toegevoegde waarde
Btw-richtlijn	Richtlijn 2006/112/EG van de Raad van 28 november 2006 betreffende het gemeenschappelijke stelsel van belasting over de toegevoegde waarde
BV	Besloten vennootschap
BW	Burgerlijk Wetboek
Concl.	Conclusie
EU	Europese Unie
FED	Fiscaal Weekblad FED (Fiscaal Economische Documentatie)
HR	Hoge Raad der Nederlanden
HvJ EG	Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen
HvJ EU	Hof van Justitie van de Europese Unie
MBB	Maandblad Belasting Beschouwingen
m.nt.	Met noot
NTRF	Nederlands Tijdschrift voor Fiscaal Recht
NTRF-B	Nederlands Tijdschrift voor Fiscaal Recht – Beschouwingen
NV	Naamloze vennootschap
p.	Pagina
par.	Paragraaf
PbEU	Publicatieblad van de Europese Unie
r.o.	Rechtsoverweging
TFO	Tijdschrift voor Fiscaal Ondernemingsrecht
VWEU	Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie

Wet OB

Wet op de omzetbelasting 1968

WFR

Weekblad Fiscaal Recht

1. Inleiding

1.1 Aanleiding van het onderzoek

Met betrekking tot de btw-positie van houdstervennootschappen zijn inmiddels tal van arresten geweest. Het Polysar-arrest van het HvJ wordt hierbij als startpunt gezien.¹ Het enkel houden van aandelen vormt geen economische activiteit voor de btw.² De zogenaamde zuivere houdstervennootschap, met als enige activiteit het houden van aandelen, is derhalve niet aan te merken als ondernemer voor de btw. Uit de jurisprudentie van het HvJ volgen drie situaties waarin een houdstervennootschap wel economische activiteiten verricht voor de btw. Ten eerste heeft het HvJ geoordeeld dat het moeien van een houdstervennootschap in het beheer van een dochtervennootschap een economische activiteit vormt indien dit moeien gepaard gaat met een belastbare handeling.³ Ten tweede verricht een houdstervennootschap een economische activiteit indien de activiteiten bestaan uit het bedrijfsmatig verhandelen van aandelen.⁴ De derde situatie volgt onder andere uit het Harnas & Helm-arrest.⁵ Hieruit blijkt dat een economische activiteit ontstaat indien het houden van aandelen het duurzame, rechtstreekse en noodzakelijke verlengstuk vormt van de onderneming.

De btw is een indirecte belasting. Krachtens artikel 2 lid 1 Btw-richtlijn wordt belasting geheven over het leveren van goederen en het verrichten van diensten die worden verricht binnen het grondgebied van een lidstaat door een als zodanig handelende ondernemer. Het leveren van goederen en het verrichten van diensten dient te geschieden onder bezwarende titel. Belastingplichtig voor de btw is eenieder die zelfstandig een economische activiteit verricht, ongeacht het oogmerk of het resultaat van die activiteit en ongeacht de plaats van de activiteit.⁶ De Btw-richtlijn hanteert een materieel ondernemersbegrip waar wordt aangesloten bij de verrichte activiteiten.⁷ Er dienen immers zelfstandige economische activiteiten te worden verricht. De rechtsvorm van de onderneming is vanuit het fiscale neutraliteitsbeginsel niet van belang.⁸ Op grond van artikel 168 Btw-richtlijn heeft de belastingplichtige recht op aftrek van voorbelasting indien ingekochte goederen en diensten worden gebruikt voor belaste handelingen.

De houdstervennootschap staat aan het hoofd van een concern, waardoor zij veelal een belangrijke positie inneemt binnen het concern.⁹ Een concern bestaat normaliter uit meerdere vennootschappen. In het concern wordt bovendien vaak gebruik gemaakt van een tussenhoudster. De aandelen van de tussenhoudstervennootschap zijn in handen van de houdstervennootschap. De tussenhoudster bezit daarentegen de aandelen van de dochtervennootschap. Binnen de btw neemt de houdstervennootschap een bijzondere positie in die voortdurend onderwerp van discussie is. De btw kent een ruim ondernemersbegrip, waardoor de houdstervennootschap in beginsel kwalificeert als belastingplichtige voor de btw.¹⁰ Echter, de houdstervennootschap verricht geen economische activiteiten voor de btw

¹ HvJ EG 20 juni 1991, nr. C-60/90 (Polysar), ECLI:EU:C:1991:268, *FED* 1991/633.

² HvJ EG 20 juni 1991, nr. C-60/90 (Polysar), ECLI:EU:C:1991:268, *FED* 1991/633, r.o. 12.

³ HvJ EG 14 november 2000, nr. C-142/99 (Floridienne & Berginvest), ECLI:EU:C:2000:623, *V-N* 2000/53.17; HvJ EG 27 september 2001, nr. C-16/00 (Cibo), ECLI:EU:C:2001:495, *V-N* 2001/55.7.

⁴ HvJ EG 20 juni 1996, nr. C-155/94 (Wellcome Trust Ltd.), ECLI:EU:C:1996:243, *V-N* 1997, p. 1034, *FED* 1996/577.

⁵ HvJ EG 6 februari 1997, nr. C-80/95 (Harnas & Helm), ECLI:EU:C:1997:56, *BNB* 1997/386.

⁶ Art. 9 lid 1 Btw-richtlijn.

⁷ Van Hilten & Van Kesteren 2014, par. 5.2.

⁸ Van Hilten & Van Kesteren 2014, par. 4.2.

⁹ Van Norden 2007, p. 7.

¹⁰ Van Hilten & Van Kesteren 2014, p. 69.

indien zij enkel de aandelen houdt in haar dochtervennootschappen.¹¹ De houdstervennootschap is in deze situatie derhalve geen ondernemer voor de btw. Het gevolg is dat deze houdstervennootschap geen recht heeft op aftrek van voorbelasting op grond van artikel 168 Btw-richtlijn. Het gevolg is dat de btw die de houdstervennootschap heeft betaald een last is voor de houdstervennootschap.¹² Daarnaast heeft het al dan niet kwalificeren als belastingplichtige voor de btw gevolgen voor de toepassing van de regels omtrent de plaats van levering en/of de plaats van dienst.

1.2 Probleemstelling

Naar aanleiding van de vele jurisprudentie die is gewezen met betrekking tot de houdsterproblematiek in de btw, wordt onderzocht wat de positie is van de houdstervennootschap in de btw. Centraal komt te staan in hoeverre de houdstervennootschap zelfstandig economische activiteiten ontplooit. Daarnaast gaat dit onderzoek dieper in op het begrip ‘moeien’. Het HvJ heeft geoordeeld dat dit moeien gepaard dient te gaan met een belastbare handeling.¹³ In 1999 omschreef Braun de problematiek met betrekking tot de moeiende houdstervennootschap al als “een legpuzzel waarvan de stukjes niet passen”.¹⁴ Anno 2018 is dit begrip ‘moeien’ niet uitgekristalliseerd. De vraag rijst in hoeverre sprake is van een economische activiteit indien de houdstervennootschap zich moeit in het beheer van de dochtervennootschap. Bovendien is de vraag te stellen in hoeverre dit moeien dient te geschieden tegen vergoeding. Het HvJ heeft bepaald dat de houdstervennootschap, naast het moeien in het beheer van de dochtervennootschap, belastbare handelingen dient te verrichten.¹⁵ Het HvJ geeft een aantal voorbeelden van belastbare handelingen die naast het moeien kunnen worden verricht.¹⁶ Het is echter de vraag in hoeverre deze voorbeelden limitatief zijn en welke handelingen voldoen in het kader van het moeien tegen vergoeding.

Het HvJ heeft in het *Floridienne & Berginvest*-arrest, in tegenstelling tot het *Polysar*-arrest, een eis toegevoegd aan het criterium moeien tegen vergoeding, namelijk de ‘gepaard gaan met-eis’.¹⁷ Echter, het is de vraag wat de uitwerking is van deze eis, aangezien het HvJ in het *Larentia & Minerva/Marenave*-arrest de woorden ‘gepaard gaan met’ lijkt te hebben vervangen voor de woorden ‘voor zover’.¹⁸ Mijns inziens is dit een goede reden om het criterium ‘moeien tegen vergoeding’ te onderzoeken. Daarbij richt ik het onderzoek op de uitlegging van de ‘gepaard gaan met-eis’. Daarnaast richt het onderzoek zich op het neutraliteitsbeginsel. Het neutraliteitsbeginsel vormt een van de belangrijkste beginselen in de btw. De vraag is in hoeverre de gevonden resultaten in overeenstemming zijn met het neutraliteitsbeginsel. Hierbij komen de verschillende facetten van het neutraliteitsbeginsel aan bod. Deze verschillende facetten zijn grofweg in twee categorieën te splitsen, namelijk de economische neutraliteit en de juridische neutraliteit.¹⁹

¹¹ HvJ EG 20 juni 1991, nr. C-60/90 (*Polysar*), ECLI:EU:C:1991:268, *FED* 1991/633.

¹² Van Hilten & Van Kesteren 2014, p. 52.

¹³ HvJ EG 14 november 2000, nr. C-142/99 (*Floridienne & Berginvest*), ECLI:EU:C:2000:623, *V-N* 2000/53.17; HvJ EG 27 september 2001, nr. C-16/00 (*Cibo*), ECLI:EU:C:2001:495, *V-N* 2001/55.7.

¹⁴ K.M. Braun, *WFR* 1999/167.

¹⁵ HvJ EG 14 november 2000, nr. C-142/99 (*Floridienne & Berginvest*), ECLI:EU:C:2000:623, *V-N* 2000/53.17.

¹⁶ HvJ EG 14 november 2000, nr. C-142/99 (*Floridienne & Berginvest*), ECLI:EU:C:2000:623, *V-N* 2000/53.17.

¹⁷ HvJ EG 14 november 2000, nr. C-142/99 (*Floridienne & Berginvest*), ECLI:EU:C:2000:623, *V-N* 2000/53.17; HvJ EG 20 juni 1991, nr. C-60/90 (*Polysar*), ECLI:EU:C:1991:268, *FED* 1991/633.

¹⁸ HvJ EU 16 juli 2015, nr. C-108/14 (*Larentia & Minerva/Marenave*), ECLI:EU:C:2015:496, *V-N* 2015/44.18.

¹⁹ Van Hilten & Van Kesteren 2014, p. 51.

De probleemstelling van deze Master Thesis luidt als volgt:
Onder welke voorwaarden houdt een moeiende houdstervennootschap haar deelnemingen als belastingplichtige voor de btw en in hoeverre zijn deze omstandigheden in overeenstemming met het neutraliteitsbeginsel?

Aan de hand van de volgende deelvragen wordt de hoofdvraag beantwoord:

- Onder welke voorwaarden verricht een houdstervennootschap een economische activiteit in de zin van artikel 9 Btw-richtlijn?
- Wat is de invulling van het begrip ‘moeien tegen vergoeding’?
- Hoe kan de ‘gepaard gaan met-eis’ worden uitgelegd met het oog op de huidige stand van het recht?
- In hoeverre is de invulling van het begrip ‘moeien tegen vergoeding’ in overeenstemming met het neutraliteitsbeginsel?

1.3 Wetenschappelijke relevantie

Met dit onderzoek tracht ik de problematiek rond de houdstervennootschappen in de btw in beeld te brengen. Sinds het Polysar-arrest zijn door de rechterlijke instanties tal van arresten gewezen met betrekking tot houdstervennootschappen.²⁰ Door middel van het schematisch weergeven van de arresten geef ik een duidelijke uiteenzetting van deze jurisprudentie.

Daarnaast gaat dit onderzoek in op het moeien tegen vergoeding. Dit is een centraal begrip binnen de houdsterproblematiek in de btw dat nog niet volledig is uitgekristalliseerd in de jurisprudentie. Dit onderzoek geeft meer duidelijkheid over het begrip ‘moeien tegen vergoeding’. Ter sprake komt in hoeverre naast het moeien in het beheer van de dochtervennootschap belastbare prestaties dienen te worden verricht door de houdstervennootschap ten behoeve van de dochtervennootschap. Het doel hiervan is het inzichtelijker maken van de houdsterproblematiek.

1.4 Toetsingskader

In dit onderzoek toets ik de gevonden conclusies aan het neutraliteitsbeginsel. Het uitgangspunt dat de btw een verbruiksbelasting is, is van invloed op de uitwerking van de btw. Het onderzoek richt zich op de vraag in hoeverre de gevonden resultaten in overeenstemming zijn met dat uitgangspunt. Doel van deze toetsing is om te vergelijken of de gevonden conclusies in overeenstemming zijn met het wenselijke recht. Naar mijn oordeel is het wenselijke recht in dit geval uit te leggen als neutraliteit ten aanzien van de houdstervennootschap, waarbij de btw dient te drukken op de eindverbruiker.

1.4.1 Het neutraliteitsbeginsel

Rechtsbeginselen spelen een belangrijke rol binnen de btw.²¹ Rechtsbeginselen zijn voornamelijk van belang voor de totstandkoming, onderbouwing en uitlegging van de btw.²² Het HvJ neemt in haar jurisprudentie omtrent de btw telkens de rechtsbeginselen in acht.²³ Het rechtsbeginsel van fiscale neutraliteit, kortweg ‘het neutraliteitsbeginsel’, vormt het belangrijkste rechtsbeginsel binnen de btw.²⁴

²⁰ HvJ EG 20 juni 1991, nr. C-60/90 (Polysar), ECLI:EU:C:1991:268, FED 1991/633.

²¹ Van Hilten & Van Kesteren 2014, p. 51.

²² Van Hilten & Van Kesteren 2014, p. 51.

²³ Van Hilten & Van Kesteren 2014, p. 51.

²⁴ Van Hilten & Van Kesteren 2014, p. 51.

Het fiscale neutraliteitsbeginsel is onder te verdelen in enerzijds economische neutraliteit en anderzijds juridische neutraliteit.²⁵ De economische neutraliteit houdt kortweg in dat het heffen van btw niet van invloed mag zijn op de concurrentieverhoudingen tussen ondernemers.²⁶ De juridische neutraliteit is een uitdrukking van het gelijkheidsbeginsel en veronderstelt gelijkheid in fiscale verhoudingen.²⁷ In beginsel vindt het neutraliteitsbeginsel met betrekking tot de btw zijn grondslag in artikel 93 VWEU.²⁸ Het doel van het VWEU is het realiseren van een interne gemeenschappelijke markt. Het handelen conform het neutraliteitsbeginsel zorgt ervoor dat deze doelstelling met betrekking tot de btw wordt gerealiseerd.

1.4.2 Economische neutraliteit

Economische neutraliteit houdt in dat de btw geen versturende werking mag hebben ten aanzien van de concurrentieverhoudingen tussen ondernemers.²⁹ De btw beoogt het consumptieve verbruik te belasten bij de eindverbruiker, de consument.³⁰ Bezien vanuit het neutraliteitsbeginsel betekent dit dat de heffing van btw een minimale last dient te geven voor de belastingplichtige. De btw die een belastingplichtige betaalt, mag derhalve niet als last drukken op zijn onderneming. Om te voorkomen dat de btw een last vormt voor de belastingplichtige, heeft deze onder voorwaarden recht op aftrek van voorbelasting. Van Hilten en Van Kesteren omschrijven dit gegeven als ‘inwendige neutraliteit’.³¹ Binnen de onderneming dient de btw zo min mogelijk merkbaar te zijn. In de praktijk blijkt echter dat de onderneming wel administratieve lasten ondervindt van de btw.³² Op grond van de inwendige neutraliteit dienen deze administratieve lasten minimaal te zijn voor de belastingplichtige.

Daarnaast veronderstelt economische neutraliteit dat de btw een neutrale uitwerking heeft op de consumenten.³³ De btw die drukt op goederen dient strikt evenredig te zijn aan de kleinhandelsprijs. Met andere woorden, de btw die drukt op exact dezelfde goederen is bovendien ook exact hetzelfde, ongeacht waar en bij wie de consument de goederen aanschafft. De belastingdruk voor de consument is derhalve niet afhankelijk van de lengte van de productieketen.³⁴ Volgens Blokland moet het volstrekt duidelijk zijn hoeveel belasting de consument dient te betalen.³⁵

Economische neutraliteit veronderstelt eveneens dat de btw niet versturend mag werken op het gedrag en de keuzes van de belastingplichtigen.³⁶ Echter, de btw werkt in de praktijk niet volledig neutraal ten aanzien van alle door belastingplichtigen gemaakte keuzes.³⁷ In de Btw-richtlijn zijn uitzonderingen en vrijstellingen opgenomen, waardoor de keuzes van belastingplichtigen mogelijk beïnvloed zijn door het systeem van de btw.

²⁵ L.J.A. Pieterse, *WFR* 2013/198.

²⁶ K.M. Braun, *Cursus Belastingrecht* OB.0.0.5.D.

²⁷ Bomer 2013, p. 10.

²⁸ K.M. Braun, *Cursus Belastingrecht* OB.0.0.5.D.

²⁹ Van Hilten & Van Kesteren 2014, p. 53.

³⁰ Van Hilten & Van Kesteren 2014, p. 51 en 52.

³¹ Van Hilten & Van Kesteren 2014, p. 52.

³² Van Hilten & Van Kesteren 2014, p. 52.

³³ Van Hilten & Van Kesteren 2014, p. 53.

³⁴ Van Hilten & Van Kesteren 2014, p. 53.

³⁵ Blokland 2016, p. 25.

³⁶ L.J.A. Pieterse, *WFR* 2013/198.

³⁷ Van Hilten & Van Kesteren 2014, p. 53.

1.4.3 Juridische neutraliteit

Juridische neutraliteit is een bijzondere verschijningsvorm van het algemene gelijkheidsbeginsel.³⁸ De juridische neutraliteit dient ervoor te zorgen dat gelijke of vergelijkbare handelingen, gelijk worden behandeld. Het juridische neutraliteitsbeginsel verschilt van het algemene gelijkheidsbeginsel en is enkel toepasbaar binnen de btw.³⁹ Het algemene gelijkheidsbeginsel houdt namelijk in dat gelijke gevallen gelijk worden behandeld en ongelijke gevallen dan ook ongelijk worden behandeld, tenzij het onderscheid valt te rechtvaardigen op grond van objectieve rechtvaardigheidsgronden.⁴⁰ Het juridische neutraliteitsbeginsel vindt daarentegen toepassing indien sprake is van belastingplichtigen die handelen in vergelijkbare goederen en/of diensten en deze belastingplichtigen hieromtrent concurreren met elkaar.⁴¹ Van Doesum is van mening dat het neutraliteitsbeginsel als bijzondere verschijningsvorm van het gelijkheidsbeginsel voornamelijk ziet op de mededingingsneutraliteit.⁴² Vergelijkbare economische prestaties dienen voor de btw dezelfde juridische behandeling te krijgen. De juridische neutraliteit veronderstelt dat de btw mededingingsneutraal uitwerkt met betrekking tot de geleverde goederen en verrichte diensten. Punt 7 van de considerans van de Btw-richtlijn omvat dan ook de volgende passage:

“Het gemeenschappelijke BTW-stelsel moet - zelfs indien de tarieven en vrijstellingen niet volledig worden geharmoniseerd - uiteindelijk mededingingsneutraal zijn in die zin dat op het grondgebied van elke lidstaat op soortgelijke goederen en diensten dezelfde belastingdruk rust, ongeacht de lengte van de productie- en distributieketen.”⁴³

Bovendien dienen belastingplichtigen die zich in een vergelijkbare situatie bevinden op grond van het juridische neutraliteitsbeginsel gelijk te worden behandeld voor de btw.⁴⁴ Volgens Van Doesum is de rechtsvormneutraliteit hiervan een uitvloeisel.⁴⁵ De rechtsvorm waarin in een belastingplichtige zijn onderneming drijft, is niet van belang. Voor de btw is namelijk van belang welke activiteiten de belastingplichtige verricht. Op deze manier is de systematiek van de btw te verklaren waarbij elke handeling of levering mogelijk is onderworpen aan btw.⁴⁶

1.5 Verantwoording van de opzet

Het volgende hoofdstuk geeft, met als doel het verduidelijken van de houdsterproblematiek, weer in welke gevallen een houdstervennootschap een economische activiteit verricht voor de btw. In dit hoofdstuk bespreek ik de positie die de houdstervennootschap inneemt binnen het concern. Vervolgens komt artikel 9 Btw-richtlijn aan bod om het ondernemerschap in de btw toe te lichten. Hoofdstuk drie gaat in op de invulling van het moeien tegen vergoeding. In dit hoofdstuk beoordeel ik in hoeverre het moeien tegen vergoeding in de dochtervennootschap voldoende is om een economisch karakter toe te kennen aan de deelneming in de dochtervennootschap. Nadat ik antwoord heb gegeven op deelvragen twee en drie met betrekking tot de invulling van het moeien tegen vergoeding, komt in hoofdstuk vier het neutraliteitsbeginsel aan bod. Ik stel de vraag in hoeverre de gevonden conclusies in overeenstemming zijn met het neutraliteitsbeginsel. Hiermee geef ik antwoord op de vierde

³⁸ Chin-Oldenziel, *Cursus Belastingrecht* EBR.6.5.3.B.

³⁹ Chin-Oldenziel, *Cursus Belastingrecht* EBR.6.5.3.B.

⁴⁰ Chin-Oldenziel, *Cursus Belastingrecht* EBR.6.5.2.D.

⁴¹ Van Doesum 2009, p. 32.

⁴² Van Doesum 2009, p. 33.

⁴³ Punt 7 van de considerans van de Btw-richtlijn.

⁴⁴ Van Doesum 2009, p. 33.

⁴⁵ Van Doesum 2009, p. 33.

⁴⁶ Art. 1 Btw-richtlijn.

deelvraag. In de afsluiting in hoofdstuk 5 formuleer ik een antwoord op de hoofdvraag. Tevens bevat dit hoofdstuk mijn conclusie.

2. De houdsterproblematiek

In dit hoofdstuk staat de houdsterproblematiek in de btw centraal. Het doel van dit hoofdstuk is het weergeven van de houdsterproblematiek. Bovendien geef ik met dit hoofdstuk een antwoord op de eerste deelvraag, namelijk onder welke voorwaarden een houdstervennootschap een economische activiteit verricht. Het geformuleerde antwoord draagt bij aan de beantwoording van de hoofdvraag. Door middel van het weergeven van de rol die de houdstervennootschap vervult binnen het concern, maak ik duidelijk dat de houdstervennootschap niet enkel de aandelen houdt van de dochtervennootschap. Voornamelijk komt aan bod welke functies een houdstervennootschap vervult ten behoeve van het concern en haar dochtervennootschappen. Vervolgens komt aan bod in hoeverre een houdstervennootschap is aan te merken als ondernemer voor de btw. Krachtens artikel 9 Btw-richtlijn is een ondernemer voor de btw eenieder, die zelfstandige economische activiteiten verricht. De uitleg van artikel 9 Btw-richtlijn zorgt ervoor dat de systematiek achter de situatie, waarbij een houdstervennootschap de aandelen als belastingplichtige houdt, beter te begrijpen is. Een operationele onderneming voldoet veelal aan de voorwaarden van dit artikel. Echter, met betrekking tot de houdstervennootschap ligt dit uitgangspunt genuanceerder.

Het houden van aandelen vormt in beginsel geen economische activiteit.⁴⁷ Onder voorwaarden houdt de houdstervennootschap de aandelen van haar deelnemingen wel als belastingplichtige. Tot slot komen verschillende verschijningsvormen aan bod die een houdstervennootschap kan aannemen. Door middel van het belichten van verschillende verschijningsvormen, schets ik de gevolgen van het wel of niet belastingplichtig worden van de houdstervennootschap.

2.1 De houdstervennootschap in het concern

Een houdstervennootschap staat aan het hoofd van het concern en houdt de aandelen van de onderliggende dochtervennootschappen in dit concern.⁴⁸ Echter, de houdstervennootschap verricht doorgaans, naast het houden van aandelen, ook andere activiteiten. Het doel van deze paragraaf is om aan te tonen dat de houdstervennootschap niet enkel de aandelen houdt van de dochtervennootschap, maar ook functies ten behoeve van de dochtervennootschap vervult.

Het Burgerlijk Wetboek omschrijft een houdstervennootschap als een vennootschap waarvan de werkzaamheden uitsluitend of nagenoeg uitsluitend bestaan uit het beheren en financieren van groepsmaatschappijen.⁴⁹ De leiding van het concern ligt vaak in handen van de houdstervennootschap.⁵⁰ De houdstervennootschap is op de hoogte van de sterke en zwakke onderdelen van het concern. Van Norden omschrijft dat het vervullen van een managementfunctie één van de belangrijkste taken is van de houdstervennootschap.⁵¹ Deze functie is volgens Van Norden namelijk essentieel voor een goede bedrijfsvoering. Naast de hierboven genoemde activiteiten, vervult een houdstervennootschap mogelijk ook de volgende functies ten behoeve van het concern:

- inkoop van goederen en/of diensten;
- kostendoorberekeningen aan dochtervennootschappen (herverdelingsfunctie);
- speur- en ontwikkelingswerk;
- intellectuele eigendomsfunctie;

⁴⁷ HvJ EG 20 juni 1991, nr. C-60/90 (Polysar), ECLI:EU:C:1991:268, FED 1991/633.

⁴⁸ Van Norden 2007, p. 70.

⁴⁹ Art. 2:153 lid 3 sub b BW.

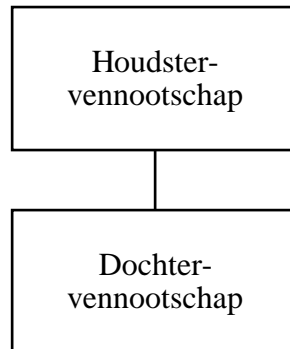
⁵⁰ Bartman, Dorresteyn & Olaerts 2016, p. 339.

⁵¹ Van Norden 2007, p. 13.

- advisering dochtervennootschappen;
- marketing en
- vastgoed.⁵²

2.1.1 Houdsterconstructie

De houdstervennootschap bezit de aandelen van de onderliggende dochtervennootschappen en werkmaatschappijen. De aandeelhouders van de houdstervennootschap hebben op deze manier enkel indirecte zeggenschap in de onderliggende dochtervennootschappen en werkmaatschappijen.⁵³ In onderstaande afbeelding is een vereenvoudigde houdsterconstructie weergegeven.

Het voordeel van een houdsterconstructie is het spreiden van risico's binnen het concern.⁵⁴ De houdstervennootschap heeft de centrale leiding in handen en de werkmaatschappijen voeren de operationele activiteiten uit. Bovendien bestaan doorgaans binnen een concern meerdere vennootschappen die elk hun eigen taak vervullen. Op deze manier worden risico's verdeeld, aangezien taken en activiteiten zijn gescheiden van elkaar. Bovendien kunnen op deze manier vennootschappen in het concern niet aansprakelijk worden gesteld voor schulden van andere vennootschappen.⁵⁵

2.2 Het houden van aandelen en artikel 9 Btw-richtlijn

Deze paragraaf toont aan waarom het houden van aandelen in de btw genuanceerd is. In deze paragraaf komt aan bod waarom het houden van aandelen in beginsel géén economische activiteit vormt voor de btw. Allereerst geef ik een verduidelijking van de positie van aandelen in de btw. Vervolgens bespreek ik het oordeel van het HvJ in het Polysar-arrest en geef ik de werking van artikel 9 Btw-richtlijn weer. Deze weergave maakt de jurisprudentie van het HvJ omtrent het houden van aandelen in de btw inzichtelijker.

Artikel 135 lid 1 onderdeel f Btw-richtlijn voorziet in een vrijstelling die lidstaten verlenen met betrekking tot: "handelingen, (...), inzake aandelen, deelnemingen in vennootschappen of verenigingen, obligaties en andere waardepapieren". Het HvJ heeft geoordeeld dat aandelen het volgende inhouden: "waardepapieren die een eigendomsrecht op een rechtspersoon verlenen en (...) waardepapieren die een schuld vertegenwoordigen".⁵⁶ Blokland is van mening dat de fysieke verschijningsvorm en het karakter van het aandeel of het effect niet van

⁵² Van Norden 2007, p. 14 en 71.

⁵³ Van Schilfgaarde 2013, p. 236.

⁵⁴ Van Norden 2007, p. 8 en 9.

⁵⁵ Van Norden 2007, p. 8 en 9.

⁵⁶ HvJ EU 12 juni 2014, nr. C-461/12 (Granton Advertising), ECLI:EU:C:2014:1525, BNB 2014/210, m.nt. C.J. Hummel.

belang is.⁵⁷ Dit betekent volgens Blokland dat de vrijstelling van artikel 135 lid 1 onderdeel f Btw-richtlijn ziet op alle soorten aandelen en deelnemingen.

Het startpunt van de discussie omtrent het houden van aandelen in de btw is het Polysar-arrest van het HvJ.⁵⁸ In dit arrest is aan de orde gekomen in hoeverre het houden van aandelen kwalificeert als een economische activiteit voor de btw. Polysar BV maakt deel uit van het wereldwijde Polysar-concern, waarbij Polysar BV te beschouwen is als (tussen)houdstervennootschap. Polysar BV verricht geen operationele handelsactiviteiten, maar ontvangt daarentegen wel jaarlijks dividend van haar dochtervennootschappen. Het Gerechtshof Arnhem heeft de prejudiciële vraag gesteld in hoeverre een houdstervennootschap, die enkel als activiteit heeft het houden van aandelen, belastingplichtig is voor de btw.⁵⁹ Het HvJ oordeelt dat het enkel houden en verwerven van aandelen niet is aan te merken als een economische activiteit voor de btw. Een houdstervennootschap die enkel ten doel heeft de aandelen van haar dochtervennootschap te houden, kwalificeert derhalve niet als belastingplichtige voor de btw.

De btw is een verbruiksbelasting die het consumptieve verbruik van consumenten belast, waarbij de heffing van btw plaatsvindt bij de ondernemer.⁶⁰ Eenieder die zelfstandig economische activiteiten verricht, is aan te merken als belastingplichtige voor de btw.⁶¹ Bovendien dient de prestatie die de ondernemer verricht, te geschieden onder bezwarende titel.⁶² Het om niet leveren van een goed of het om niet verrichten van een dienst, is niet aan te merken als een economische activiteit voor de btw.⁶³ Om een bezwarende titel aan te nemen is de aanwezigheid van een rechtstreeks verband tussen de prestatie en de vergoeding vereist.⁶⁴ Uit het Tolsma-arrest volgt dat een vergoeding voor een prestatie bedongen dient te zijn.⁶⁵ Deze rechtsbetrekking betekent dat een overeenkomst aanwezig dient te zijn, waarbij de leverancier en de afnemer tot overeenstemming zijn gekomen tot een vergoeding voor de desbetreffende prestatie. Echter, opgemerkt dient te worden dat de aanwezigheid van een rechtsbetrekking, een dienst en een betaling volgens Tromp niet garandeert dat sprake is van een bezwarende titel.⁶⁶ Tromp benadrukt namelijk dat uit jurisprudentie van het HvJ blijkt dat geen sprake is van een handeling onder bezwarende titel indien de tegenprestatie is bepaald op grond van factoren die niets hebben te maken met de verrichte handeling.⁶⁷ Ter verduidelijking geeft Tromp het voorbeeld uit het Tolsma-arrest dat de mensen die kleingeld geven aan de orgeldraaier dit doen op basis van persoonlijke motieven en niet op grond van een overeenkomst.⁶⁸ Derhalve is in het Tolsma-arrest geen sprake van een bezwarende titel.⁶⁹

⁵⁷ Blokland 2016, p. 87 en 88.

⁵⁸ HvJ EG 20 juni 1991, nr. C-60/90 (Polysar), ECLI:EU:C:1991:268, *FED* 1991/633.

⁵⁹ HvJ EG 20 juni 1991, nr. C-60/90 (Polysar), ECLI:EU:C:1991:268, *FED* 1991/633, r.o. 7.

⁶⁰ Van Hilten & Van Kesteren 2014, p. 13.

⁶¹ Art. 9 Btw-richtlijn.

⁶² Art. 2 Btw-richtlijn.

⁶³ HvJ EG 1 april 1982, nr. C-89/81 (Hong Kong Trade Development Council), ECLI:EU:C:1982:121, *BNB* 1982/311, m.nt. C.P. Tuk.

⁶⁴ HvJ EG 8 maart 1988, nr. C-102/86 (Apple and Pear Development Council), ECLI:EU:C:1988:120, *Jur.* 1988, p. 1443.

⁶⁵ HvJ EG 3 maart 1994, nr. C-16/93 (Tolsma), ECLI:EU:C:1994:80, *V-N* 1994/1069, 25.

⁶⁶ F. Tromp, *WFR* 2016/163.

⁶⁷ F. Tromp, *WFR* 2016/163.

⁶⁸ F. Tromp, *WFR* 2016/163.

⁶⁹ HvJ EG 3 maart 1994, nr. C-16/93 (Tolsma), ECLI:EU:C:1994:80, *V-N* 1994/1069, 25.

2.2.1 Dividend als tegenprestatie

In het verleden is meermaals aan de orde gekomen in hoeverre het door de houdstervennootschap ontvangen dividend kwalificeert als een vergoeding voor een verrichte prestatie aan de dochtervennootschap. Een bezwarende titel veronderstelt immers een rechtstreeks verband tussen deze prestatie en deze vergoeding.⁷⁰ In deze paragraaf zet ik uiteen waarom dividend nooit de vergoeding vormt voor een verrichte prestatie.

Het HvJ heeft in het Sofitam-arrest geoordeeld dat dividenden geen tegenprestaties vormen voor economische activiteiten.⁷¹ Hierdoor vallen, naar het oordeel van het HvJ, dividenden niet binnen de werkingssfeer van de btw. Echter, Van Norden, Braakman en Van Kesteren waren aanvankelijk van mening dat het Sofitam-arrest een beperkte reikwijdte had en dat dit arrest toch een mogelijkheid gaf om een ontvangen dividend aan te merken als een vergoeding voor een verrichte prestatie.⁷² In deze zaak houdt de houdstervennootschap de aandelen in de dochtervennootschap namelijk niet als belastingplichtige. Hierdoor zou een andere conclusie mogelijk kunnen zijn, indien de houdstervennootschap de aandelen wel als belastingplichtige houdt.⁷³

Uiteindelijk heeft het HvJ in het Floridienne & Berginvest-arrest alle twijfel omtrent het dividend als vergoeding voor een prestatie weggenomen door te oordelen dat dividend nimmer een vergoeding is voor prestaties.⁷⁴ Het HvJ herhaalt allereerst dat een rechtstreeks verband aanwezig dient te zijn tussen de verrichte activiteit en het dividend. Daarnaast verwijst het HvJ naar het Sofitam-arrest dat het ontvangen van dividend niet binnen de werkingssfeer van de btw valt. In rechtsoverweging 23 van het Floridienne & Berginvest-arrest ligt het oordeel van het HvJ besloten:

“Aangezien het bedrag van het dividend aldus gedeeltelijk afhangt van het toeval en het recht op dividend enkel afhangt van het houden van deelnemingen, bestaat tussen het dividend en een dienst, zelfs indien deze wordt verricht door een aandeelhouder die dit dividend ontvangt, niet het rechtstreeks verband dat noodzakelijk is om het dividend als de tegenprestatie van de dienstverrichting te kunnen aanmerken.”⁷⁵

Het HvJ geeft drie argumenten om tot dit oordeel te komen.⁷⁶ Ten eerste oordeelt het HvJ dat het ontvangen van dividend afhankelijk is van het resultaat in het boekjaar van de dochtervennootschap. Ten tweede “(...) wordt het pro rata van het dividend bepaald in functie van het soort deelneming, met name van de reeksen aandelen, en niet door de identiteit van de houder van de ene of de andere deelneming.” Ten derde ontstaat het recht op het ontvangen van dividend louter uit het in handen hebben van het eigendom van de aandelen in de dochtervennootschap.

⁷⁰ HvJ EG 8 maart 1988, nr. C-102/86 (Apple and Pear Development Council), ECLI:EU:C:1988:120, *Jur.* 1988, p. 1443.

⁷¹ HvJ EG 22 juni 1993, nr. C-333/91 (Sofitam), ECLI:EU:C:1993:261, *Jur.*, p. I-3513.

⁷² Van Norden 2007, p. 356; T. Braakman & H.W.M. van Kesteren, *WFR* 1998/323.

⁷³ Van Norden 2007, p. 356; T. Braakman & H.W.M. van Kesteren, *WFR* 1998/323.

⁷⁴ HvJ EG 14 november 2000, nr. C-142/99 (Floridienne & Berginvest), ECLI:EU:C:2000:623, *V-N* 2000/53.17, r.o. 20.

⁷⁵ HvJ EG 14 november 2000, nr. C-142/99 (Floridienne & Berginvest), ECLI:EU:C:2000:623, *V-N* 2000/53.17, r.o. 23.

⁷⁶ HvJ EG 14 november 2000, nr. C-142/99 (Floridienne & Berginvest), ECLI:EU:C:2000:623, *V-N* 2000/53.17, r.o. 22.

2.2.2 Het verrichten van een economische activiteit

In artikel 9 lid 1 Btw-richtlijn wordt een economische activiteit omschreven als: “(...), alle werkzaamheden van een fabrikant, handelaar of dienstverrichter, met inbegrip van de winning van delfstoffen, de landbouw en de uitoefening van vrije of daarmee gelijkgestelde beroepen. Als economische activiteit wordt onder andere beschouwd de exploitatie van een lichamelijke of onlichamelijke zaak om er duurzaam opbrengst uit te verkrijgen.” Blokland is hierbij van mening dat het dient te gaan om een geheel van werkzaamheden, aangezien een economische activiteit meer is dan één handeling of werkzaamheid.⁷⁷ Daarnaast concludeert Wolf dat voor een streven naar duurzame opbrengst een streven naar winst niet van belang is.⁷⁸ Bovendien blijkt uit jurisprudentie van het HvJ dat alleen economische activiteiten zijn onderworpen aan de btw.⁷⁹

Tromp concludeert uit het Gemeente Borsele-arrest van het HvJ dat de beoordeling of sprake is van een economische activiteit een tweetrapsraket is.⁸⁰ Tromp benadrukt dat allereerst een handeling een belastbaar feit op dient te leveren op grond van artikel 2 Btw-richtlijn, aangezien er zonder belastbaar feit geen economische activiteit is.⁸¹ Een handeling dient bovendien te geschieden onder bezwarende titel. Vervolgens dient een handeling te worden verricht om hiermee duurzaam opbrengst te creëren.⁸²

Het HvJ heeft in het Rompelman-arrest geoordeeld dat de activiteiten die dienen ter voorbereiding op de in de toekomst te verrichten activiteiten, zijn aan te merken als economische activiteiten.⁸³ Het enkele subjectieve oogmerk van de ondernemer is niet voldoende.⁸⁴ Het subjectieve oogmerk dient namelijk te worden onderbouwd met objectieve gegevens. Een houdstervennootschap, die de aandelen van haar dochtervennootschap houdt, moet allereerst de aandelen verwerven. Braakman en Van Kesteren concluderen dat het aankopen van aandelen in beginsel geen prestatie vormt voor de btw.⁸⁵ Echter, dit ligt anders indien de houdstervennootschap de aandelen verwerft met de intentie om zich vervolgens te moeien in het beheer van de dochtervennootschap, waarbij dit moeien gepaard gaat met belastbare prestaties. Op grond van het Rompelman-arrest is de aankoop van aandelen een prestatie voor de btw, indien de voorafgaande handelingen dienen ter voorbereiding op de in de toekomst te verrichten activiteiten.⁸⁶ In dit geval vormt de voorbereidende handeling het verwerven van de aandelen in de dochtervennootschap.

Naast het streven naar een opbrengst die voortvloeit uit de exploitatie van een lichamelijke of onlichamelijke zaak, is van belang dat dit duurzaam geschied. De activiteiten dienen niet te zien op het incidenteel verrichten van activiteiten. Deze moeten een duurzaam of regelmatig karakter hebben.⁸⁷ Een incidentele handeling naast het verrichten van operationele economische activiteiten is daarentegen wel aan te merken als een economische activiteit voor

⁷⁷ Blokland 2016, p. 40 en 41.

⁷⁸ R.A. Wolf, *NTFR-B* 2016/34.

⁷⁹ HvJ EG 13 december 2007, nr. C-408/06 (Franz Götz), ECLI:EU:C:2007:789, *V-N* 2008/3.21, r.o. 15.

⁸⁰ HvJ EU 12 mei 2016, nr. C-520/14, (Gemeente Borsele), ECLI:EU:C:2016:334, *BNB* 2016/186; F. Tromp, *WFR* 2016/163.

⁸¹ F. Tromp, *WFR* 2016/163.

⁸² F. Tromp, *WFR* 2016/163.

⁸³ HvJ EG 14 februari 1985, nr. C-268/83 (Rompelman), ECLI:EU:C:1985:74, *BNB* 1985/315.

⁸⁴ HvJ EG 14 februari 1985, nr. C-268/83 (Rompelman), ECLI:EU:C:1985:74, *BNB* 1985/315, r.o. 24 en 25.

⁸⁵ T. Braakman & H.W.M. van Kesteren, *WFR* 1998/323.

⁸⁶ HvJ EG 14 februari 1985, nr. C-268/83 (Rompelman), ECLI:EU:C:1985:74, *BNB* 1985/315.

⁸⁷ HvJ EG 26 september 1996, nr. C-230/95 (Enkler), ECLI:EU:C:1996:352, *V-N* 1997/653, 22, r.o. 20.

de btw.⁸⁸ Blokland voegt hieraan toe dat lidstaten op grond van artikel 12 Btw-richtlijn de mogelijkheid hebben om ondernemers met bepaalde incidentele activiteiten toch aan te merken als ondernemers voor de btw.⁸⁹ Het gaat hierbij met name om de levering van een gebouw of een bouwterrein.⁹⁰

Echter, de vraag rijst wat de invulling is van de exploitatie van een lichamelijke of onlichamelijke zaak. Van Hilten en Van Kesteren omschrijven deze exploitatie als een exploitatie van vermogensbestanddelen waarbij zij doelen op het aan derden ter beschikking stellen van bepaalde vermogensbestanddelen.⁹¹ Van Hilten en Van Kesteren concluderen dat sprake dient te zijn van een doorlopende, duurzame dienst die leidt tot het genereren van opbrengst.⁹²

2.3 Aandelen houden als belastingplichtige

Het enkel houden van aandelen en het uit hoofde van deze aandelen ontvangen van dividend, vormt voor de houdstervennootschap geen economische activiteit voor de btw in de zin van artikel 9 Btw-richtlijn. De houdstervennootschap houdt deze aandelen derhalve niet als belastingplichtige. Deze paragraaf zet uiteen in welke situaties de houdstervennootschap de aandelen wel houdt als belastingplichtige. Het doel van deze uiteenzetting is om inzichtelijk te maken onder welke voorwaarden de houdstervennootschap een economische activiteit verricht. De volgende drie situaties komen in deze paragraaf aan bod:

- het moeien tegen vergoeding;
- het bedrijfsmatig verhandelen van aandelen en
- aandelen houden als verlengstuk van een belastbare activiteit.

2.3.1 Moeien tegen vergoeding

In rechtsoverweging 14 van het Polysar-arrest benoemt het HvJ het zogenaamde moeien waarbij een houdstervennootschap zich moeit in het beheer van de dochtervennootschap.⁹³ Indien de houdstervennootschap zich moeit in het beheer van de dochtervennootschap, komt aan het houden van de aandelen mogelijk een economisch karakter toe.

In rechtsoverweging 19 van het Floridienne & Berginvest-arrest oordeelt het HvJ als volgt:

“Hieruit volgt, dat een inmenging in het beheer van de dochterondernemingen, die gepaard gaat met handelingen die aan de BTW zijn onderworpen op grond van artikel 2 van die richtlijn, zoals het verrichten van administratieve, boekhoudkundige en informaticadiensten door Floridienne en Berginvest ten behoeve van hun dochterondernemingen, als een economische activiteit in de zin van artikel 4, lid 2, van de Zesde richtlijn moet worden beschouwd.”⁹⁴

Het moeien in het beheer van de dochtervennootschap dient gepaard te gaan met een belastbare handeling voor de btw ten behoeve van de dochtervennootschap. Dit is naar mijn idee een logisch oordeel, aangezien een tegenprestatie aanwezig dient te zijn om te voldoen

⁸⁸ HvJ EU 13 juni 2013, nr. C-62/12 (Kostov), ECLI:EU:C:2013:391, FED 2014/4.

⁸⁹ Blokland 2016, p. 43.

⁹⁰ Art. 12 Btw-richtlijn.

⁹¹ Van Hilten & Van Kesteren 2014, p. 84.

⁹² Van Hilten & Van Kesteren 2014, p. 84 en 85.

⁹³ HvJ EG 20 juni 1991, nr. C-60/90 (Polysar), ECLI:EU:C:1991:268, FED 1991/633, r.o. 14.

⁹⁴ HvJ EG 14 november 2000, nr. C-142/99 (Floridienne & Berginvest), ECLI:EU:C:2000:623, V-N 2000/53.17, r.o. 19.

aan het vereiste van een belastbare activiteit. Een belastbare activiteit vereist namelijk een bezwarende titel.⁹⁵

Kortom, om het moeien tegen vergoeding aan te merken als een economische activiteit dient het moeien gepaard te gaan met een belastbare handeling ten behoeve van de dochtervennootschap. De vragen die hierbij opkomen zijn wat dit moeien inhoudt, welke activiteiten uitgevoerd dienen te worden door de houdstervennootschap en hoe hoog de vergoeding dient te zijn. Bovendien lijkt het HvJ in het arrest *Larentia & Minerva/Marenave* een subtiele wijziging te hebben aangebracht aan de voorwaarde dat het moeien in het beheer van de dochtervennootschap gepaard dient te gaan met belastbare handelingen.⁹⁶

Rechtsoverweging 21 van het *Larentia & Minerva/Marenave*-arrest wekt de schijn dat het enkel verrichten van diensten tegen vergoeding volstaat om het moeien in het beheer van de dochtervennootschap aan te nemen.⁹⁷ Ten opzichte van het *Floridienne & Berginvest*-arrest oordeelt het HvJ dat de inmenging door de houdstervennootschap in de dochtervennootschap een economische activiteit vormt voor zover belastbare handelingen worden verricht ten behoeve van de dochtervennootschap.

Bovendien heeft de Franse rechter aan het HvJ de prejudiciële vraag gesteld in hoeverre de verhuur van onroerend goed door een houdstervennootschap aan een dochtervennootschap een rechtstreekse of indirecte inmenging in het beheer van deze dochtervennootschap vormt.⁹⁸ Het antwoord op deze vraag geeft mogelijk een verduidelijking op de eerder genoemde wijziging die het HvJ heeft aangebracht in het *Larentia & Minerva/Marenave*-arrest. In hoofdstuk drie komt het moeien tegen vergoeding verder aan bod en doe ik nader onderzoek naar de opgekomen vragen.

2.3.2 Bedrijfsmatig verhandelen van aandelen

De tweede situatie waarin een houdstervennootschap als belastingplichtige aandelen houdt, is het bedrijfsmatig verhandelen van aandelen. Deze sub-paragraaf geeft het onderscheid weer tussen het houden van aandelen in het kader van het managen van een dochtervennootschap en het actief verhandelen van aandelen. Het weergeven van dit onderscheid acht ik van belang om aan te tonen dat aandelen op verschillende manieren gehouden kunnen worden.

In tegenstelling tot het passief houden van de aandelen van dochtervennootschappen, kan een houdstervennootschap de aandelen van vennootschappen ook houden ter belegging. Dit betekent dat de houdstervennootschap optreedt als een effectenhandelaar. De houdstervennootschap handelt derhalve bedrijfsmatig in aandelen, waarbij de handelingen van de houdstervennootschap bestaan uit de in- en verkoop van aandelen. Deze handelingen, waarbij de houdstervennootschap optreedt als een effectenhandelaar, kwalificeren eventueel als een economische activiteit voor de btw.⁹⁹

Wellcome Trust is een trust die verantwoordelijk is voor de aanwending van opbrengsten ten behoeve van de charitatieve organisatie Wellcome Foundation Limited. Wellcome Trust doet

⁹⁵ Art. 2 lid 1 Btw-richtlijn.

⁹⁶ HvJ EU 16 juli 2015, nr. C-108/14 (*Larentia & Minerva/Marenave*), ECLI:EU:C:2015:496, *V-N* 2015/44.18, r.o. 21; HvJ EG 14 november 2000, nr. C-142/99 (*Floridienne & Berginvest*), ECLI:EU:C:2000:623, *V-N* 2000/53.17, r.o. 19; HvJ EG 27 september 2001, nr. C-16/00 (*Cibo*), ECLI:EU:C:2001:495, *V-N* 2001/55.7.

⁹⁷ HvJ EU 16 juli 2015, nr. C-108/14 (*Larentia & Minerva/Marenave*), ECLI:EU:C:2015:496, *V-N* 2015/44.18, r.o. 21.

⁹⁸ *PbEU* 2017, C 269/14.

⁹⁹ HvJ EG 20 juni 1996, nr. C-155/94 (*Wellcome Trust Ltd.*), ECLI:EU:C:1996:243, *V-N* 1997, p. 1034, *FED* 1996/577, r.o. 31.

dit door middel van het aan- en verkopen van aandelen en effecten. Echter, bepaald is dat Wellcome Trust dergelijke activiteiten niet op commerciële voet mag verrichten. Aan de hand van dit gegeven oordeelt het HvJ dat Wellcome Trust op dezelfde voet staat als een particuliere belegger en dat hierdoor geen sprake is van een economische activiteit voor de btw.¹⁰⁰

Naar mijn mening is het oordeel van het HvJ dat Wellcome Trust geen economische activiteit verricht juist. De voorwaarde dat Wellcome Trust bedrijfsmatig aandelen dient te verhandelen is daarbij terecht in acht genomen. Het is Wellcome Trust verboden commercieel aandelen te verhandelen, waardoor Wellcome Trust naar mijn idee gezien kan worden als een particuliere belegger. Een particuliere belegger handelt ook niet op commerciële voet. Het onderscheid tussen een particuliere belegger en een belastingplichtige kan volgens Van Norden het beste worden uitgedrukt in het verschil tussen de consumptieve sfeer en de productieve sfeer.¹⁰¹ Een particuliere belegger is voor de heffing van btw een consument, aangezien beleggen, net als sparen, in feite uitgestelde consumptie is. Van Norden is van mening dat de btw dient te drukken op de particuliere belegger.¹⁰² De belastingplichtige is daarentegen onderdeel van de productieve sfeer (commerciële sfeer), waardoor geen btw dient te drukken op de belastingplichtige. Volgens Van Norden is dit de reden waarom belastingplichtigen in de btw een recht op aftrek van voorbelasting hebben.¹⁰³ Echter, vermeld dient te worden dat de lidstaten een vrijstelling verlenen voor handelingen inzake aandelen, deelnemingen en andere waardepapieren.¹⁰⁴

2.3.3 Aandelen houden als verlengstuk van een belastbare activiteit

De verlengstukgedachte is de derde variant waarbij de houdstervennootschap de aandelen van de dochtervennootschap houdt als belastingplichtige. De verlengstukgedachte komt aan bod, omdat deze raakvlakken vertoont met het moeien in het beheer van de dochtervennootschap onder bezwarende titel. De houdstervennootschap oefent namelijk de zeggenschap in het concern uit over de onderliggende dochtervennootschappen.¹⁰⁵ Een houdstervennootschap vormt, zoals Van Norden het omschrijft, “als het ware het ‘hoofd’ van de onderneming die het concern drijft.”¹⁰⁶ Naar mijn mening is een houdstervennootschap die aan het hoofd staat van een concern en van de operationele activiteiten een verlengde van de dochtervennootschappen.

Het HvJ heeft meerdere arresten gewezen met betrekking tot de verlengstukgedachte in de btw.¹⁰⁷ De verlengstukgedachte in de btw is aan bod gekomen in het Harnas & Helm-arrest.¹⁰⁸ Harnas & Helm houdt aandelen en obligaties die niet dienstbaar zijn aan de ondernemingsactiviteiten. Uit hoofde van deze financiële waardepapieren ontvangt Harnas & Helm dividend en rente. Naast het houden van deze aandelen en obligaties verstrekt Harnas & Helm een lening aan Opticast International Corporation. De btw die hierop drukte, heeft

¹⁰⁰ HvJ EG 20 juni 1996, nr. C-155/94 (Wellcome Trust Ltd.), ECLI:EU:C:1996:243, *V-N* 1997, p. 1034, *FED* 1996/577, r.o. 31.

¹⁰¹ Van Norden 2007, par. 5.2.2.

¹⁰² Van Norden 2007, par. 5.2.2.

¹⁰³ Van Norden 2007, par. 5.2.2.

¹⁰⁴ Art. 135 lid 1 onderdeel f Btw-richtlijn.

¹⁰⁵ Van Norden 2007, p. 70.

¹⁰⁶ Van Norden 2007, p. 132.

¹⁰⁷ HvJ EG 6 februari 1997, nr. C-80/95 (Harnas & Helm), ECLI:EU:C:1997:56, *BNB* 1997/386; HvJ EG 14 november 2000, nr. C-142/99 (Floridienne & Berginvest), ECLI:EU:C:2000:623, *V-N* 2000/53.17; HvJ EG 20 juni 1996, nr. C-155/94 (Wellcome Trust Ltd.), ECLI:EU:C:1996:243, *V-N* 1997, p. 1034, *FED* 1996/577.

¹⁰⁸ HvJ EG 6 februari 1997, nr. C-80/95 (Harnas & Helm), ECLI:EU:C:1997:56, *BNB* 1997/386.

Harnas & Helm in aftrek gebracht. De belastingdienst was echter van mening dat Harnas & Helm niet kwalificeerde als ondernemer voor de btw en heeft derhalve een naheffingsaanslag opgelegd voor de in aftrek gebrachte btw. Uiteindelijk is Harnas & Helm in cassatie gegaan bij de HR. De HR heeft vervolgens prejudiciële vragen gesteld aan het HvJ.¹⁰⁹

De vraag die centraal staat in dit arrest is of het houden van aandelen en obligaties, die niet dienstbaar zijn aan de ondernemingsactiviteiten, zijn aan te merken als een economische activiteit voor de btw.¹¹⁰ Het HvJ neemt in haar afweging het oordeel uit het Polysar-arrest mee dat het enkel houden van aandelen en obligaties niet is te beschouwen als een economische activiteit. Echter, het HvJ oordeelt dat mogelijk sprake is van een economische activiteit indien het verhandelen en het houden van de aandelen en de effecten het rechtstreekse, duurzame en noodzakelijke verlengstuk vormt van de belastbare activiteit.¹¹¹ Ondanks het feit dat het HvJ hier de verlengstukgedachte aanhaalt, omschrijft het HvJ niet wat de invulling is van dit begrip. De vraag blijft in hoeverre sprake is van het rechtstreekse, duurzame en noodzakelijke verlengstuk indien een houdstervennootschap de aandelen houdt van dochtervennootschappen.

In januari 2017 is een beschikking geweest in de zaak MVM, waarbij het HvJ zich niet heeft uitgelaten over de verlengstukgedachte.¹¹² Volgens Blokland kan hieruit worden afgeleid dat het HvJ de verlengstukgedachte heeft afgedaan.¹¹³ In deze zaak is aan de orde gekomen in hoeverre de houdstervennootschap van het energiebedrijf MVM recht heeft op aftrek van voorbelasting.¹¹⁴ De houdstervennootschap verricht, naast het houden van aandelen in de dochtervennootschappen en het aansturen van deze vennootschappen, activiteiten in de vorm van de verhuur van elektriciteitscentrales en optische vezelnetwerken.¹¹⁵ Hiervoor is de houdstervennootschap belastingplichtig voor de btw in de zin van artikel 9 Btw-richtlijn, aangezien MVM economische activiteiten voor de btw verricht. Blokland stelt dat het houden van de aandelen en het verrichten van de bestuurstaken gezien kan worden als onderdeel van de economische activiteit.¹¹⁶ Echter, het HvJ is hier niet op ingegaan in de zaak MVM, waardoor dit volgens Blokland een reden kan zijn dat het HvJ de verlengstukgedachte heeft afgedaan.¹¹⁷

2.4 Hoedanigheden houdstervennootschap

De vorige paragrafen gingen met name in op de vraag in hoeverre sprake is van een economische activiteit voor de btw indien de houdstervennootschap de aandelen houdt van de dochtervennootschap. De hoedanigheid van de houdstervennootschap heeft hierbij niet centraal gestaan. Een houdstervennootschap die enkel de aandelen houdt van een dochtervennootschap is niet aan te merken als belastingplichtige voor de btw, vanwege het ontbreken van een economische activiteit.¹¹⁸ In dit geval neemt de houdstervennootschap de hoedanigheid in van niet-belastingplichtige voor de btw. In de praktijk zijn situaties te onderscheiden waarbij de houdstervennootschap de hoedanigheid aanneemt van belastingplichtige en van niet-belastingplichtige, met andere woorden ‘de geknipte

¹⁰⁹ HvJ EG 6 februari 1997, nr. C-80/95 (Harnas & Helm), ECLI:EU:C:1997:56, *BNB* 1997/386, r.o. 10.

¹¹⁰ HvJ EG 6 februari 1997, nr. C-80/95 (Harnas & Helm), ECLI:EU:C:1997:56, *BNB* 1997/386, r.o. 10.

¹¹¹ HvJ EG 6 februari 1997, nr. C-80/95 (Harnas & Helm), ECLI:EU:C:1997:56, *BNB* 1997/386, r.o. 15.

¹¹² HvJ EU 12 januari 2017, nr. C-028/16, (MVM), ECLI:EU:C:2017:7, *NTRF* 2017/336.

¹¹³ W.J. Blokland, *NTRF-B* 2017/22.

¹¹⁴ HvJ EU 12 januari 2017, nr. C-028/16, (MVM), ECLI:EU:C:2017:7, *NTRF* 2017/336.

¹¹⁵ HvJ EU 12 januari 2017, nr. C-028/16, (MVM), ECLI:EU:C:2017:7, *NTRF* 2017/336, r.o. 10.

¹¹⁶ W.J. Blokland, *NTRF-B* 2017/22.

¹¹⁷ W.J. Blokland, *NTRF-B* 2017/22.

¹¹⁸ HvJ EG 20 juni 1991, nr. C-60/90 (Polysar), ECLI:EU:C:1991:268, *FED* 1991/633.

houdstervennootschap'. Het doel van deze paragraaf is om de eerder weergegeven kennis te visualiseren. In de volgende sub-paragraaf komen allereerst twee arresten van het HvJ aan bod om de totstandkoming van de hoedanigheden beter in beeld te brengen.

2.4.1 Geknipte houdstervennootschap

Ten eerste heeft het HvJ in het *Securenta*-arrest beslist dat een ondernemer twee hoedanigheden kan aannemen indien de activiteiten voor de btw bestaan uit het verrichten van economische activiteiten en niet-economische activiteiten.¹¹⁹ Deze zogenaamde 'Securenta-knip' betekent dat de ondernemer belastingplichtig en niet-belastingplichtig is voor de btw. Dit heeft tot gevolg dat de ondernemer enkel een recht op aftrek van voorbelasting heeft met betrekking tot de economische activiteiten, indien en voor zover btw wordt geheven over deze activiteiten.¹²⁰

Ten tweede oordeelt het HvJ in het *Larentia & Minerva/Marenave*-arrest dat de *Securenta-knip* eveneens van toepassing is op een houdstervennootschap.¹²¹ *Larentia & Minerva/Marenave* bezit als commanditaire vennoot 98 procent van de aandelen in haar twee dochterondernemingen. De houdstervennootschap moet zich tegen vergoeding in het beheer van beide dochtervennootschappen. Het onderhavige geschil is ontstaan toen *Larentia & Minerva/Marenave* btw in aftrek bracht die zij had voldaan over de verwerving van kapitaal bij een derde voor de aankoop van dochtervennootschappen. De Duitse belastingdienst heeft deze aftrek van btw echter slechts gedeeltelijk toegestaan, aangezien de Duitse belastingdienst van mening was dat het loutere eigendom van de aandelen van de twee dochtervennootschappen geen recht gaf op aftrek van voorbelasting. *Larentia & Minerva/Marenave* was namelijk niet-belastingplichtig voor de btw. Echter, het HvJ oordeelt dat *Larentia & Minerva/Marenave* wel belastingplichtig is voor de btw, aangezien een economische activiteit is verricht.¹²² De economische activiteit is het moeien tegen vergoeding in de dochtervennootschappen. Derhalve heeft *Larentia & Minerva/Marenave* het recht om de voorbelasting in aftrek te brengen. Vervolgens oordeelt het HvJ dat het mogelijk is om een split toe te passen ingeval de houdstervennootschap zich enerzijds moeit in het beheer van de dochtervennootschap onder bezwarende titel en anderzijds geen economische activiteit verricht ten aanzien van de dochtervennootschap.¹²³ In de redactionele aantekening bij dit arrest wordt aangegeven dat deze situatie echter niet aan de orde is in dit arrest, omdat de houdstervennootschap een volledig recht op aftrek van voorbelasting heeft.¹²⁴ Het HvJ opent hier voor lidstaten de mogelijkheid om een split toe te passen.

¹¹⁹ HvJ EG 13 maart 2008, nr. C-437/06 (*Securenta*), ECLI:EU:C:2008:166, *V-N* 2008/14.20.

¹²⁰ Art. 167 jo. art. 2 Btw-richtlijn.

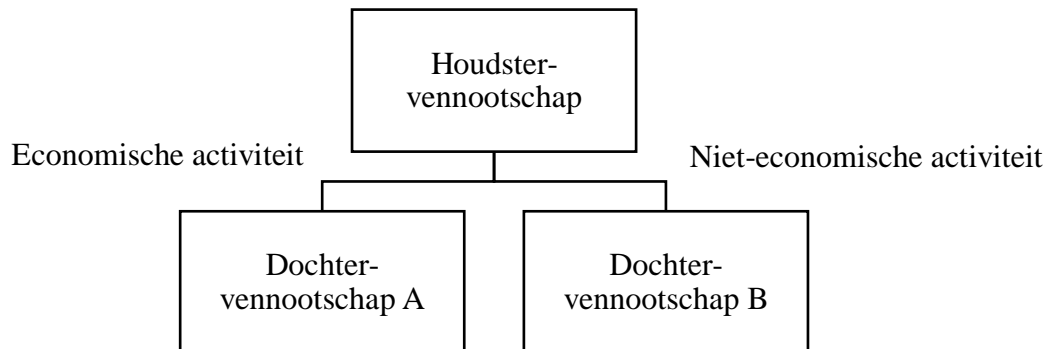
¹²¹ HvJ EU 16 juli 2015, nr. C-108/14 (*Larentia & Minerva/Marenave*), ECLI:EU:C:2015:496, *V-N* 2015/44.18.

¹²² HvJ EU 16 juli 2015, nr. C-108/14 (*Larentia & Minerva/Marenave*), ECLI:EU:C:2015:496, *V-N* 2015/44.18, r.o. 25.

¹²³ HvJ EU 16 juli 2015, nr. C-108/14 (*Larentia & Minerva/Marenave*), ECLI:EU:C:2015:496, *V-N* 2015/44.18, r.o. 27.

¹²⁴ HvJ EU 16 juli 2015, nr. C-108/14 (*Larentia & Minerva/Marenave*), ECLI:EU:C:2015:496, *V-N* 2015/44.18, m.nt. redactie.

Dit arrest betekent, met het oog op het *Securenta*-arrest, dat de houdstervennootschap een recht op aftrek van voorbelasting heeft ten aanzien van economische activiteiten, indien en voor zover btw wordt geheven over deze activiteiten.¹²⁵ Dit gegeven is verduidelijkt in onderstaande afbeelding:

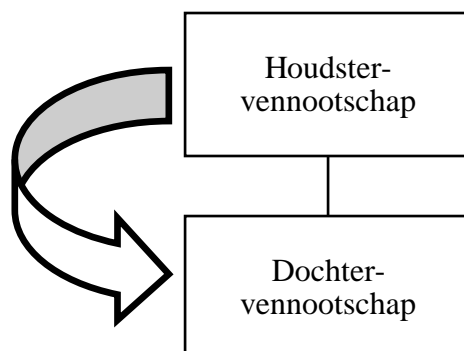
De bewijsregel uit het *Larentia & Minerva/Marenave*-arrest is naar mijn mening een duidelijke regel, die gezien de regels omtrent het recht op aftrek van voorbelasting juist is. Voor niet-economische activiteiten geldt immers geen recht op aftrek van voorbelasting.

2.5 Verschijningsvormen houdstervennootschap

In het licht van de besproken jurisprudentie met betrekking tot de geknipte houdster, zijn in de praktijk meerdere verschijningsvormen van een houdstervennootschap mogelijk. In deze paragraaf komen verschillende verschijningsvormen aan bod, waarbij de besproken jurisprudentie uit dit hoofdstuk met betrekking tot het houden van aandelen door een houdstervennootschap in acht wordt genomen. Door middel van de visualisering van de eerder weergegeven materie is het mogelijk om de gevolgen voor de houdstervennootschap te schetsen.

2.5.1 Het enkel houden van aandelen

In onderstaande structuur houdt de houdstervennootschap de aandelen van haar dochtervennootschap, zonder dat het houden van deze aandelen een economische activiteit vormt voor de btw. Vanwege het ontbreken van een economische activiteit is de zogenaamde zuivere houdstervennootschap niet belastingplichtig voor de btw.¹²⁶

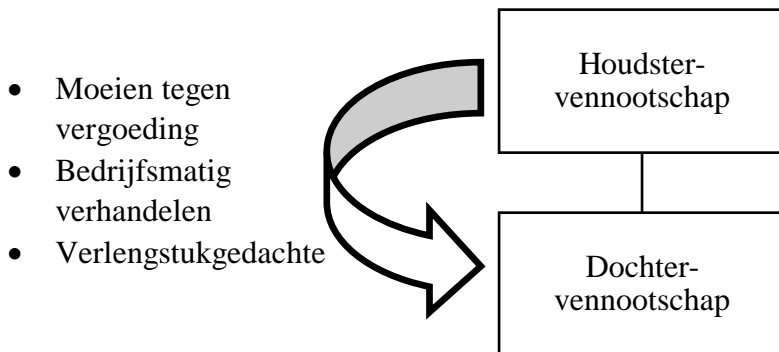

¹²⁵ HvJ EG 13 maart 2008, nr. C-437/06 (*Securenta*), ECLI:EU:C:2008:166, V-N 2008/14.20.

¹²⁶ HvJ EG 20 juni 1991, nr. C-60/90 (*Polysar*), ECLI:EU:C:1991:268, FED 1991/633.

2.5.2 Het houden van aandelen vormt een economische activiteit

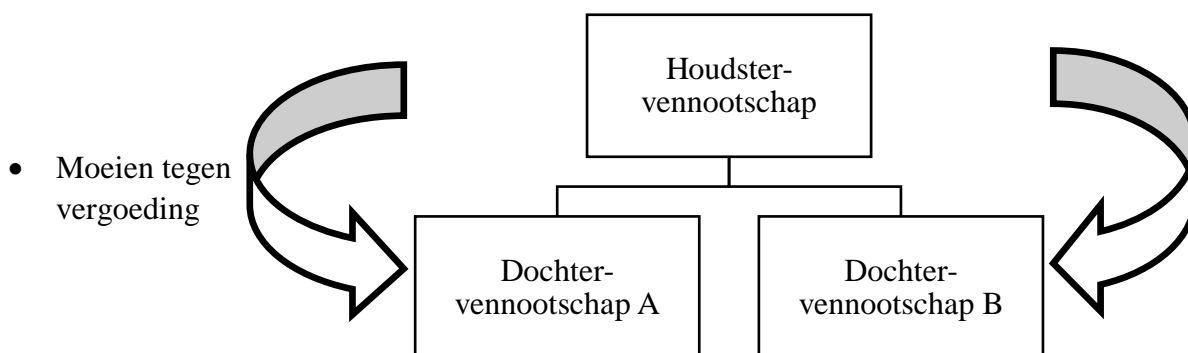
Bovenstaande situatie, waarbij de economische activiteit ontbreekt, wijzigt indien de houdstervennootschap de aandelen houdt als belastingplichtige voor de btw. Hierbij zijn wederom de drie uitvoerig besproken situaties van belang om te komen tot een economische activiteit voor de btw.

2.5.3 Combinatie van economische en niet-economische activiteiten

Een houdstervennootschap houdt veelal de aandelen van meerdere dochtervennootschappen, waarbij de rol in de dochtervennootschap kan verschillen. Voor de btw is dit van groot belang, aangezien eventueel een knip gemaakt dient te worden voor het recht op aftrek van voorbelasting.¹²⁷ Hieronder zijn een aantal combinaties van economische activiteiten weergegeven. In de praktijk zijn uiteraard meerdere combinaties mogelijk.

In onderstaande structuur is een houdstervennootschap weergegeven die zich enerzijds moet tegen vergoeding in dochtervennootschap A en anderzijds enkel de aandelen houdt van dochtervennootschap B, zonder zich hierbij te moeien in de laatstgenoemde dochtervennootschap. Ten aanzien van dochtervennootschap A is de houdstervennootschap belastingplichtig, aangezien een economische activiteit voor de btw aanwezig is.¹²⁸ Ten aanzien van dochtervennootschap B is de houdstervennootschap niet belastingplichtig, omdat de economische activiteit ontbreekt.

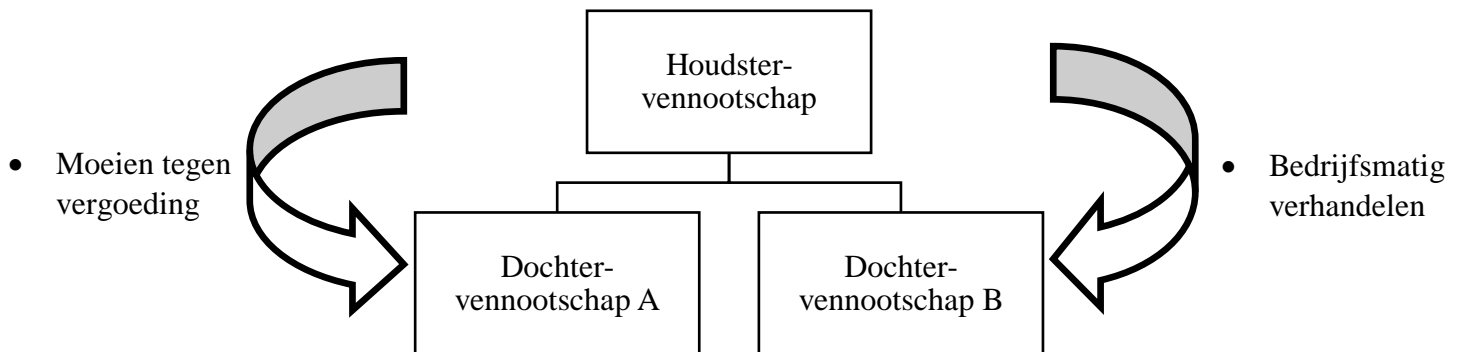

De combinatie van verschillende economische activiteiten is uiteraard ook mogelijk, zoals is weergegeven in onderstaande structuur. Hierbij moet de houdstervennootschap zich onder bezwarende titel in dochtervennootschap A en houdt de houdstervennootschap de aandelen in

¹²⁷ HvJ EG 13 maart 2008, nr. C-437/06 (Securenta), ECLI:EU:C:2008:166, V-N 2008/14.20; HvJ EU 16 juli 2015, nr. C-108/14 (Larentia & Minerva/Marenave), ECLI:EU:C:2015:496, V-N 2015/44.18.

¹²⁸ HvJ EG 14 november 2000, nr. C-142/99 (Floridienne & Berginvest), ECLI:EU:C:2000:623, V-N 2000/53.17.

dochtervennootschap B bedrijfsmatig. Beide activiteiten vormen in dit geval een economische activiteit voor de btw.¹²⁹ De zogenoemde ‘Securenta-knip’ hoeft in dit geval niet te worden toegepast.¹³⁰

2.6 Tussenconclusie

De houdstervennootschap staat aan het hoofd van het concern en vervult een belangrijke taak binnen dit concern. De houdstervennootschap is op de hoogte van de sterke en zwakke onderdelen van de onderliggende vennootschappen en zorgt voor de aansturing van deze vennootschappen. Een houdstervennootschap neemt binnen de btw een bijzondere positie in, omdat een houdstervennootschap niet zonder meer is aan te merken als belastingplichtige voor de btw. Artikel 9 Btw-richtlijn vereist een zelfstandige economische activiteit. Echter, de houdstervennootschap verricht niet altijd een economische activiteit. In het Polysar-arrest oordeelt het HvJ dat het enkel houden van aandelen niet is aan te merken als een economische activiteit voor de btw.¹³¹ Daarnaast volgt uit het Floridienne & Berginvest-arrest dat het dividend nimmer een tegenprestatie vormt voor een verrichte dienst.¹³²

In drie situaties verricht een houdstervennootschap echter wel een economische activiteit. Ten eerste is het moeien in het beheer van de dochtervennootschap, indien dit moeien gepaard gaat met een belastbare activiteit, aan te merken als een economische activiteit voor de btw.¹³³ Ten tweede kwalificeert het bedrijfsmatig verhandelen van aandelen als een economische activiteit.¹³⁴ Ten derde ontstaat een economische activiteit indien de houdstervennootschap de aandelen houdt als verlengstuk, waarbij de aandelen het rechtstreekse, duurzame en noodzakelijke verlengstuk vormen van de belastbare activiteiten van de dochtervennootschap.¹³⁵

¹²⁹ HvJ EG 20 juni 1991, nr. C-60/90 (Polysar), ECLI:EU:C:1991:268, *FED* 1991/633; HvJ EG 14 november 2000, nr. C-142/99 (Floridienne & Berginvest), ECLI:EU:C:2000:623, *V-N* 2000/53.17; HvJ EG 20 juni 1996, nr. C-155/94 (Wellcome Trust Ltd.), ECLI:EU:C:1996:243, *V-N* 1997, p. 1034, *FED* 1996/577.

¹³⁰ HvJ EG 13 maart 2008, nr. C-437/06 (Securenta), ECLI:EU:C:2008:166, *V-N* 2008/14.20.

¹³¹ HvJ EG 20 juni 1991, nr. C-60/90 (Polysar), ECLI:EU:C:1991:268, *FED* 1991/633.

¹³² HvJ EG 14 november 2000, nr. C-142/99 (Floridienne & Berginvest), ECLI:EU:C:2000:623, *V-N* 2000/53.17, r.o. 23.

¹³³ HvJ EG 14 november 2000, nr. C-142/99 (Floridienne & Berginvest), ECLI:EU:C:2000:623, *V-N* 2000/53.17; HvJ EG 27 september 2001, nr. C-16/00 (Cibo), ECLI:EU:C:2001:495, *V-N* 2001/55.7.

¹³⁴ HvJ EG 20 juni 1996, nr. C-155/94 (Wellcome Trust Ltd.), ECLI:EU:C:1996:243, *V-N* 1997, p. 1034, *FED* 1996/577.

¹³⁵ HvJ EG 6 februari 1997, nr. C-80/95 (Harnas & Helm), ECLI:EU:C:1997:56, *BNB* 1997/386.

Een houdstervennootschap kan daarnaast de hoedanigheid aannemen van belastingplichtige en van niet-belastingplichtige.¹³⁶ Dit onderscheid is met name van belang voor het recht op aftrek van btw, aangezien de houdstervennootschap in deze situatie deels recht heeft op aftrek van voorbelasting en deels geen recht heeft op aftrek van voorbelasting.

¹³⁶ HvJ EG 13 maart 2008, nr. C-437/06 (Securenta), ECLI:EU:C:2008:166, V-N 2008/14.20; HvJ EU 16 juli 2015, nr. C-108/14 (Larentia & Minerva/Marenave), ECLI:EU:C:2015:496, V-N 2015/44.18.

3. De invulling van het moeien tegen vergoeding

In het vorige hoofdstuk is aan de orde gekomen in hoeverre een houdstervennootschap een economische activiteit verricht in de zin van artikel 9 Btw-richtlijn. In dit hoofdstuk komt het zogenoemde moeien tegen vergoeding aan bod om een verder antwoord te geven op de hoofdvraag. Ik behandel de voorwaarden waaraan de houdstervennootschap dient te voldoen om aan de deelneming een economisch karakter toe te kennen. De tweede deelvraag behandel ik door middel van het toelichten van elk facet van het criterium ‘moeien in het beheer van de dochtervennootschap onder bezwarende titel’. Vervolgens geef ik een antwoord op deelvraag drie, waarbij de uitlegging van de ‘gepaard gaan met-eis’ aan bod komt.

3.1 Moeiende houdstervennootschap

Het HvJ laat in het Polysar-arrest de mogelijkheid open dat het houden van aandelen een economische activiteit vormt. Dit blijkt uit de volgende passage van het arrest:

“(…) wanneer de deelneming gepaard gaat met een zich direct of indirect moeien in het beheer van de vennootschappen waarin wordt deelgenomen (...)”.¹³⁷

Vervolgens is dit criterium verder uitgewerkt in het Floridienne & Berginvest-arrest en later in het Cibo-arrest.¹³⁸ Het moeien in het beheer van de dochtervennootschap dient namelijk gepaard te gaan met belastbare activiteiten.

Ondanks de veelheid aan jurisprudentie omtrent de moeiende houdstervennootschap, roept dit criterium veel vragen op die ik tracht te beantwoorden in dit hoofdstuk. Het HvJ oordeelt dat een houdstervennootschap zich moeit in het beheer van de dochtervennootschap indien de houdstervennootschap bijvoorbeeld administratieve, boekhoudkundige en informatica diensten verricht.¹³⁹ Deze bemoeidiensten zijn aan te merken als economische activiteiten in de zin van artikel 2 Btw-richtlijn. Daarnaast dient het moeien te geschieden tegen vergoeding, wat betekent dat sprake dient te zijn van een bezwarende titel.¹⁴⁰ Het HvJ oordeelt in het Floridienne & Berginvest-arrest dat het moeien in het beheer van de dochtervennootschap gepaard dient te gaan met belastbare handelingen. Hierbij valt de vraag te stellen wanneer het moeien wordt verricht onder bezwarende titel. Dient de houdstervennootschap een rechtstreekse vergoeding in rekening te brengen aan de dochtervennootschap voor het moeien zelf door middel van het uitreiken van een managementfactuur? Of dienen de verrichte diensten aan de dochtervennootschap te geschieden tegen vergoeding? Tot slot komt het doorberekenen van kosten aan dochtervennootschappen aan bod aangezien een houdstervennootschap veelal kosten doorbelast voor ingekochte goederen en/of diensten ten behoeve van de dochtervennootschappen.¹⁴¹ Aan de orde komt in hoeverre een kostendoorberekening op zichzelf kwalificeert als een belastbare prestatie voor de btw.

¹³⁷ HvJ EG 20 juni 1991, nr. C-60/90 (Polysar), ECLI:EU:C:1991:268, *FED* 1991/633, r.o. 14.

¹³⁸ HvJ EG 14 november 2000, nr. C-142/99 (Floridienne & Berginvest), ECLI:EU:C:2000:623, *V-N* 2000/53.17, r.o. 19; HvJ EG 27 september 2001, nr. C-16/00 (Cibo), ECLI:EU:C:2001:495, *V-N* 2001/55.7.

¹³⁹ HvJ EG 14 november 2000, nr. C-142/99 (Floridienne & Berginvest), ECLI:EU:C:2000:623, *V-N* 2000/53.17, r.o. 19; HvJ EG 27 september 2001, nr. C-16/00 (Cibo), ECLI:EU:C:2001:495, *V-N* 2001/55.7.

¹⁴⁰ HvJ EG 14 november 2000, nr. C-142/99 (Floridienne & Berginvest), ECLI:EU:C:2000:623, *V-N* 2000/53.17.

¹⁴¹ Van Norden 2007, p. 71 en 72.

3.2 Moeien in het beheer van de dochtervennootschap

Deze paragraaf en paragraaf 3.3 geven een materiële invulling aan het criterium moeien in het beheer van de dochtervennootschap. Centraal staat de invulling van het begrip ‘moeien’ en welke diensten/activiteiten een houdstervennootschap dient te verrichten ten behoeve van haar dochtervennootschappen om aan te nemen dat het moeien gepaard gaat met belastbare handelingen.

3.2.1 Moeien of (in)mengen?

Het HvJ is naar mijn idee niet consistent in de toepassing van de woorden ‘moeien in het beheer van de dochtervennootschap’. Veelal gebruikt het HvJ ook de woorden ‘mengen’ (of ‘inmengen’). In deze paragraaf licht ik toe in welk opzicht beide begrippen van elkaar verschillen om te voorkomen dat de woorden in dit onderzoek onjuist worden gebruikt.

In het Polysar-arrest is de bewoording ‘moeien in het beheer van de dochtervennootschap’ gebruikt.¹⁴² In het Wellcome Trust-arrest is het woord ‘inmenging’ terug te vinden in rechtsoverweging 35, waarbij het HvJ verwijst naar het Polysar-arrest.¹⁴³ Bovendien gebruikt A-G Fennelly in zijn conclusie bij het Harnas & Helm-arrest de woorden ‘inmenging in het beheer van de dochtervennootschap’.¹⁴⁴ Daarnaast gebruikt het HvJ in haar uitspraak in het Floridienne & Berginvest-arrest de twee termen ‘moeien’ en ‘mengen’ door elkaar.¹⁴⁵ Daarentegen blijkt uit het Cibo-arrest dat het HvJ enkel de woorden ‘mengen’ of ‘inmengen’ gebruikt.¹⁴⁶

Bomer en Van Kesteren merken op dat het begrip ‘moeien’, dat volgt uit het Polysar-arrest, in het Harnas & Helm-arrest is vervangen voor het begrip ‘mengen in het beheer van de dochtervennootschap’.¹⁴⁷ Bommer en Van Kesteren stellen dat op het eerste gezicht het begrip ‘mengen in het beheer van de dochtervennootschap’ een zwaardere eis met zich meebrengt dan het begrip ‘moeien in het beheer van de dochtervennootschap’.¹⁴⁸ Gezien de latere jurisprudentie acht ik deze aanname onjuist, aangezien naar mijn mening beide begrippen dezelfde betekenis hebben. Op grond van bovenstaande valt namelijk te concluderen dat de termen ‘moeien’ en ‘(in)mengen’ door elkaar worden gebruikt door het HvJ. Bovendien gebruikt A-G Fennelly in zijn conclusie eveneens beide woorden door elkaar. Naar mijn mening valt derhalve geen onderscheid te maken tussen deze begrippen en hebben beide woorden dezelfde betekenis voor de btw. Van Norden gaat er ook van uit dat aan beide begrippen dezelfde betekenis toekomt.¹⁴⁹ Uit de wijze van formuleren van Blokland concludeer ik eveneens dat beide begrippen dezelfde betekenis hebben.¹⁵⁰

¹⁴² HvJ EG 20 juni 1991, nr. C-60/90 (Polysar), ECLI:EU:C:1991:268, *FED* 1991/633, r.o. 14.

¹⁴³ HvJ EG 20 juni 1996, nr. C-155/94 (Wellcome Trust Ltd.), ECLI:EU:C:1996:243, *V-N* 1997, p. 1034, *FED* 1996/577, r.o. 35.

¹⁴⁴ Concl. A-G N. Fennelly 7 november 1996, ECLI:EU:C:1996:426, r.o. 16, 22 en 46, bij HvJ EG 6 februari 1997, nr. C-80/95 (Harnas & Helm), ECLI:EU:C:1997:56, *BNB* 1997/386.

¹⁴⁵ HvJ EG 14 november 2000, nr. C-142/99 (Floridienne & Berginvest), ECLI:EU:C:2000:623, *V-N* 2000/53.17, r.o. 6 en 19.

¹⁴⁶ HvJ EG 27 september 2001, nr. C-16/00 (Cibo), ECLI:EU:C:2001:495, *V-N* 2001/55.7, r.o. 20.

¹⁴⁷ A.H. Bommer & H.W.M. van Kesteren, *WFR* 1999/264.

¹⁴⁸ A.H. Bommer & H.W.M. van Kesteren, *WFR* 1999/264.

¹⁴⁹ Van Norden 2007, p. 142.

¹⁵⁰ Blokland 2016, p. 97.

3.2.2 Het begrip beheer

Het begrip ‘beheer’ komt in de jurisprudentie telkens naar voren wanneer het moeien in het beheer van de dochtervennootschap door de houdstervennootschap ter sprake komt.¹⁵¹ Naar mijn oordeel is dit een ruim begrip dat in verschillende contexten is terug te vinden. Om onduidelijkheid weg te nemen, leg ik het begrip ‘beheer’ hieronder uit.

Het begrip ‘beheer’ komt voor in de vrijstellingen van artikel 135 lid 1 sub f en g Btw-richtlijn. Van Kesteren betoogt dat het “beheer van deelnemingen (ofwel participaties)” een andere betekenis heeft dan het “beheer van de vennootschappen waarin men deelneemt”.¹⁵² Het beheren van deelnemingen slaat terug op het beheren van een effectenportefeuille. Het deelnemen in het beheer van dochtervennootschappen is te vergelijken met het begrip moeien. Volgens Van Kesteren stuurt de houdstervennootschap het beleid van de dochtervennootschap in het geval van het inmengen in het beheer van de dochtervennootschap. In een arrest met betrekking tot de vrijstelling van artikel 135 lid 1 sub g Btw-richtlijn oordeelt het HvJ dat beheer “taken van portefeuillebeheer” en “taken van administratie” omvat.¹⁵³ De taken van administratie zien naar mijn mening op de inmenging in de dochtervennootschap.

Ik concludeer dat het begrip ‘beheer’ met betrekking tot het moeien in het beheer van de dochtervennootschap de betekenis toekomt dat de houdstervennootschap in staat is om het beleid te sturen van de dochtervennootschap.

3.3 Het begrip moeien

In paragraaf 3.2 is gebleken dat er geen verschil bestaat in betekenis tussen de woorden ‘moeien’ en ‘(in)mengen’. In deze paragraaf staat de vraag centraal welke betekenis toekomt aan het ‘moeien’ of ‘het mengen in het beheer van de dochtervennootschap’, aangezien het HvJ niet heeft verduidelijkt wat de exacte invulling is van het begrip ‘moeien’. Noch in het Polysar-arrest, noch in het Floridienne & Berginvest-arrest heeft het HvJ zich hierover uitgesproken.¹⁵⁴ In het Cibo-arrest heeft het HvJ de prejudiciële vraag van de Franse rechter met betrekking tot de invulling van het begrip ‘moeien’ niet beantwoord.¹⁵⁵ In de komende sub-paragrafen tracht ik een juiste betekenis van het begrip ‘moeien’ te formuleren om op deze manier goed te kunnen onderscheiden in welke gevallen een houdstervennootschap zich moeit in het beheer van de dochtervennootschap. Zodra de houdstervennootschap zich moeit in het beheer van de dochtervennootschap, komt aan de deelneming mogelijk een economisch karakter toe.

3.3.1 Hoge Raad 26 augustus 1998

In BNB 1999/51 houdt een Nederlandse houdstervennootschap de aandelen van verschillende buitenlandse vennootschappen.¹⁵⁶ Uit de feiten van het arrest volgt dat de houdstervennootschap is aangemerkt als ondernemer voor de btw, waarbij de inkomsten voornamelijk bestaan uit dividenden en rente. De houdstervennootschap brengt geen vergoedingen in rekening voor door haar verrichte werkzaamheden ten behoeve van de

¹⁵¹ Zie o.a. HvJ EG 20 juni 1991, nr. C-60/90 (Polysar), ECLI:EU:C:1991:268, *FED* 1991/633; HvJ EG 14 november 2000, nr. C-142/99 (Floridienne & Berginvest), ECLI:EU:C:2000:623, *V-N* 2000/53.17, r.o. 19; HvJ EG 27 september 2001, nr. C-16/00 (Cibo), ECLI:EU:C:2001:495, *V-N* 2001/55.7.

¹⁵² H.W.M. van Kesteren, *NTR* 2004/1704.

¹⁵³ HvJ EG 4 mei 2006, C-169/04 (Abbey National II), ECLI:EU:C:2006:289, *V-N* 2006/45.15, r.o. 64.

¹⁵⁴ HvJ EG 20 juni 1991, nr. C-60/90 (Polysar), ECLI:EU:C:1991:268, *FED* 1991/633; HvJ EG 14 november 2000, nr. C-142/99 (Floridienne & Berginvest), ECLI:EU:C:2000:623, *V-N* 2000/53.17.

¹⁵⁵ HvJ EG 27 september 2001, nr. C-16/00 (Cibo), ECLI:EU:C:2001:495, *V-N* 2001/55.7.

¹⁵⁶ HR 26 augustus 1998, nr. 33662, ECLI:NL:HR:1998:AA2556, *BNB* 1999/51, m.nt. J.M.F. Finkensieper, r.o. 3.1.

dochtervennootschappen. Bovendien zijn geen kosten doorbelast aan de dochtervennootschappen. De inspecteur heeft een naheffingsaanslag omzetbelasting opgelegd naar aanleiding van een boekenonderzoek, waaruit de inspecteur heeft opgemaakt dat de houdstervennootschap geen ondernemer is voor de btw.

De HR oordeelt dat de inspecteur in deze zaak een juiste naheffingsaanslag heeft opgelegd.¹⁵⁷ De houdstervennootschap beargumenteert dat zij een financiële en fiscale coördinerende rol vervult binnen het concern. Volgens het Hof en de HR vervult de houdstervennootschap geen sturende en beleidsbepalende rol binnen het concern. Het oordeel van de HR is dat de houdstervennootschap zich niet moeit in het beheer van de dochtervennootschap en derhalve geen economische activiteit verricht voor de btw.¹⁵⁸ Kortom, het vervullen van een financiële en/of fiscale coördinerende rol valt niet aan te merken als het moeien in het beheer van de dochtervennootschap.

Finkensieper merkt in de noot bij dit arrest op dat de HR met het begrip moeien bedoelt “(...) dat de holding zich bezig moet houden met het commerciële beleid van de deelnemingen alsof de deelnemingen onzelfstandige business units zouden zijn geweest.”¹⁵⁹ Finkensieper doelt hierbij naar mijn mening op het gegeven dat een concern streeft naar een zo hoog mogelijke opbrengst. Blokland is van mening dat de houdstervennootschap een beleidsbeïnvloedende rol vervult indien een houdstervennootschap de aandelen houdt van een dochtervennootschap met het oog op het verrichten van prestaties onder bezwarende titel.¹⁶⁰ De houdstervennootschap vervult in dit geval naar mijn mening een managementfunctie. Het doel van de houdstervennootschap is niet het genereren van een verkoopresultaat op de aandelen in de dochtervennootschap. De houdstervennootschap heeft als doel het aansturen van de dochtervennootschap, zodat de dochtervennootschap een goed resultaat realiseert. Naar mijn oordeel profiteert de houdstervennootschap hiervan, bijvoorbeeld in de vorm van een dividenduitkering.

Uit de bewoordingen van Finkensieper en Blokland concludeer ik dat de houdstervennootschap zich inmengt in het beheer van de dochtervennootschap indien de houdstervennootschap een beleidsbepalende en sturende rol vervult met als doel het streven naar een duurzame opbrengst op het niveau van de dochtervennootschap.¹⁶¹

3.3.2 Het Cibo-arrest

Het HvJ heeft in het Cibo-arrest uitspraak gedaan met betrekking tot een houdstervennootschap die zich mogelijk moeit in het beheer van de dochtervennootschap.¹⁶² Het HvJ neemt in haar beoordeling het oordeel uit het Floridienne & Berginvest-arrest mee dat het houden van aandelen een economische activiteit vormt indien de houdstervennootschap zich moeit in het beheer van de dochtervennootschap, voor zover dit moeien gepaard gaat met het verrichten van belastbare handelingen voor de btw.¹⁶³ Swinkels is van mening dat het HvJ in het Cibo-arrest de verwijzing maakt naar het Floridienne &

¹⁵⁷ HR 26 augustus 1998, nr. 33662, ECLI:NL:HR:1998:AA2556, *BNB* 1999/51, m.nt. J.M.F. Finkensieper, r.o. 5.5.

¹⁵⁸ HR 26 augustus 1998, nr. 33662, ECLI:NL:HR:1998:AA2556, *BNB* 1999/51, m.nt. J.M.F. Finkensieper, r.o. 5.2.

¹⁵⁹ HR 26 augustus 1998, nr. 33662, ECLI:NL:HR:1998:AA2556, *BNB* 1999/51, m.nt. J.M.F. Finkensieper.

¹⁶⁰ Blokland 2016, p. 97 en 98.

¹⁶¹ HR 26 augustus 1998, nr. 33662, ECLI:NL:HR:1998:AA2556, *BNB* 1999/51, m.nt. J.M.F. Finkensieper; Blokland 2016, p. 97 en 98.

¹⁶² HvJ EG 27 september 2001, nr. C-16/00 (Cibo), ECLI:EU:C:2001:495, *V-N* 2001/55.7.

¹⁶³ HvJ EG 27 september 2001, nr. C-16/00 (Cibo), ECLI:EU:C:2001:495, *V-N* 2001/55.7, r.o. 22.

Berginvest-arrest om vast te stellen dat het HvJ in het laatstgenoemde arrest al een nadere invulling heeft gegeven aan het begrip ‘moeien’.¹⁶⁴

Swinkels vergelijkt de verschillende taalversies van het *Floridienne & Berginvest*-arrest door te kijken naar de door het HvJ gebruikte bewoordingen in rechtsoverweging 19 van dit arrest.¹⁶⁵ Swinkels leidt uit deze bewoordingen af dat het HvJ met het begrip ‘moeien’ een activiteit bedoelt die ziet op het in gang zetten van economische activiteiten voor de btw of een activiteit die leidt tot handelingen die economische activiteiten vormen voor de btw.¹⁶⁶ Swinkels concludeert derhalve dat het moeien een algemene activiteit is.

3.3.3 Bemoeidiensten

Het HvJ heeft in het *Floridienne & Berginvest*-arrest een aantal voorbeelden gegeven van diensten die onder bezwarende titel dienen te worden verricht en volstaan om een moeien aan te nemen.¹⁶⁷ Naast administratieve, boekhoudkundige en informaticadiensten voegt het HvJ in het *Cibo*-arrest in haar oordeel financiële, commerciële en technische diensten toe.¹⁶⁸ In het *SKF*-arrest valt daarnaast te onderscheiden dat diensten op het vlak van beheer en marketing eveneens bemoeidiensten zijn.¹⁶⁹ Hieruit leid ik af dat het vooral gaat om managementdiensten, aangezien het moeien in het beheer van een dochtervennootschap ziet op het managen van een dochtervennootschap.

A-G Van Hilten concludeert op grond van het *MKG-Kraftfahrzeuge-Factoring*-arrest dat diensten, verricht door de houdstervennootschap aan de dochtervennootschap, in het algemeen zijn aan te merken als bemoeidiensten.¹⁷⁰ Volgens Van Hilten betekent dit echter niet dat zomaar elke dienst verricht aan een dochtervennootschap is aan te merken als een bemoeidienst en er derhalve een moeien in het beheer van de dochtervennootschap aanwezig is.¹⁷¹ Naar mijn mening is het van belang dat de houdstervennootschap naast het verrichten van bemoeidiensten een beleidsbepalende en sturende rol vervult. De bemoeidiensten moeten volgens mij betrekking hebben op het moeien. Enkel het verrichten van bemoeidiensten veronderstelt geen moeien, aangezien deze diensten verricht kunnen worden door een derde partij. De houdstervennootschap als aandeelhouder oefent zeggenschap uit en bepaalt (mede) het beleid van de dochtervennootschap.¹⁷² Van Hilten concludeert dat de houdstervennootschap in wezen de onderneming meedrijft en om die reden de aandelen in de dochtervennootschap houdt.¹⁷³

¹⁶⁴ HvJ EG 27 september 2001, nr. C-16/00 (*Cibo*), ECLI:EU:C:2001:495; *FED* 2002/31, m.nt. J.J.P. Swinkels, punt 2.

¹⁶⁵ HvJ EG 27 september 2001, nr. C-16/00 (*Cibo*), ECLI:EU:C:2001:495; *FED* 2002/31, m.nt. J.J.P. Swinkels, punt 2.

¹⁶⁶ HvJ EG 27 september 2001, nr. C-16/00 (*Cibo*), ECLI:EU:C:2001:495; *FED* 2002/31, m.nt. J.J.P. Swinkels, punt 2.

¹⁶⁷ HvJ EG 14 november 2000, nr. C-142/99 (*Floridienne & Berginvest*), ECLI:EU:C:2000:623, *V-N* 2000/53.17, r.o. 19.

¹⁶⁸ HvJ EG 14 november 2000, nr. C-142/99 (*Floridienne & Berginvest*), ECLI:EU:C:2000:623, *V-N* 2000/53.17, r.o. 19; HvJ EG 27 september 2001, nr. C-16/00 (*Cibo*), ECLI:EU:C:2001:495, *V-N* 2001/55.7, r.o. 21.

¹⁶⁹ HvJ EG 29 oktober 2009, nr. C-29/08 (*SKF*), ECLI:EU:C:2009:665, *BNB* 2010/251, m.nt. J.J.P. Swinkels.

¹⁷⁰ HR 2 december 2011, nr. 42863, ECLI:NL:PHR:BO3645, *BNB* 2012/29, concl. A-G Van Hilten, concl. A-G Oergaauw, m.nt. D.B. Bijl, punt 6.6; HvJ EG 26 juni 2003, nr. C-305/01, (*MKG-Kraftfahrzeuge-Factoring*), ECLI:EU:C:2003:377, *V-N* 2003/34.13.

¹⁷¹ HR 2 december 2011, nr. 42863, ECLI:NL:PHR:BO3645, *BNB* 2012/29, concl. A-G Van Hilten, concl. A-G Oergaauw, m.nt. D.B. Bijl, punt 6.6.

¹⁷² Van Schilfgaarde 2013, p. 236.

¹⁷³ HR 2 december 2011, nr. 42863, ECLI:NL:PHR:BO3645, *BNB* 2012/29, concl. A-G Van Hilten, concl. A-G Oergaauw, m.nt. D.B. Bijl, punt 6.6.

3.4 De Nederlandse moeiende houdstervennootschap

Het startpunt van de discussie omtrent de btw-positie van houdstervennootschappen is, zoals al eerder vermeld, het Polysar-arrest van het HvJ.¹⁷⁴ In deze zaak stelde Gerechtshof Arnhem prejudiciële vragen aan het HvJ over het houden van aandelen in de btw.¹⁷⁵ In deze paragraaf beargumenteer ik dat het vervullen van een beleidsbepalende en sturende rol in de dochtervennootschap een juiste invulling is van het moeien in het beheer van de dochtervennootschap.

3.4.1 De Nederlandse houdsterresolutie

Op grond van artikel 7 lid 4 Wet OB kan de houdstervennootschap geen fiscale eenheid voor de btw vormen met haar dochtervennootschap indien de houdster niet-belastingplichtig is voor de btw. Bij besluit van 18 februari 1991, vlak voor het Polysar-arrest, is in Nederland de houdsterresolutie gepubliceerd.¹⁷⁶ De houdsterresolutie is ontstaan om een houdstervennootschap, die meer dan alleen de aandelen houdt van haar dochtervennootschap, te voegen in een fiscale eenheid voor de btw samen met haar dochtervennootschap.¹⁷⁷

Keijsers is van mening dat het tijdstip van de publicatie van de houdsterresolutie enigszins vreemd is, aangezien Gerechtshof Arnhem destijds prejudiciële vragen had gesteld aan het HvJ met betrekking tot de btw-positie van een houdstervennootschap.¹⁷⁸ Ten tijde van de publicatie van de houdsterresolutie had het HvJ nog geen uitspraak gedaan.¹⁷⁹

In de houdsterresolutie is goedgekeurd dat een houdstervennootschap die een beleidsbepalende en sturende rol vervult binnen het concern ten aanzien van haar dochtervennootschappen, een fiscale eenheid kan vormen met deze dochtervennootschappen.¹⁸⁰ De staatssecretaris merkt op dat in de praktijk houdstervennootschappen voorkomen die niet belastingplichtig zijn voor de btw, maar die zich door de verrichte activiteiten jegens de dochtervennootschappen onderscheiden van de individuele aandeelhouder.¹⁸¹ Het niet kunnen vormen van een fiscale eenheid met de dochtervennootschap kan volgens de staatssecretaris in strijd komen met doel en strekking van de btw.¹⁸² De houdstervennootschap houdt zich in bovengenoemde situatie bezig met de besluitvorming binnen het concern. De staatssecretaris concludeert dat de houdstervennootschap een belangrijke factor vormt voor de instandhouding van het concern.¹⁸³

De conclusie dat een houdstervennootschap mogelijk een fiscale eenheid kan vormen met haar dochtervennootschappen, op de voorwaarde dat de houdstervennootschap een beleidsbepalende en sturende rol vervult, is naar mijn mening in lijn met de later gewezen jurisprudentie omtrent de houdstervennootschap in de btw.¹⁸⁴ Het HvJ heeft geoordeeld dat niet-belastingplichtigen voor de btw gevoegd kunnen worden in de fiscale eenheid. De facto

¹⁷⁴ HvJ EG 20 juni 1991, nr. C-60/90 (Polysar), ECLI:EU:C:1991:268, *FED* 1991/633.

¹⁷⁵ Gerechtshof Arnhem 30 januari 1990, nr. 1633/1987, ECLI:NL:GHARN:1990:AW6850, V-N 1990/1719, 16; HvJ EG 20 juni 1991, nr. C-60/90 (Polysar), ECLI:EU:C:1991:268, *FED* 1991/633.

¹⁷⁶ Besluit van 18 februari 1991, VB91/347 (Houdsterresolutie), *FED* 1991/266.

¹⁷⁷ Besluit van 18 februari 1991, VB91/347 (Houdsterresolutie), *FED* 1991/266.

¹⁷⁸ Besluit van 18 februari 1991, VB91/347 (Houdsterresolutie), *FED* 1991/266.

¹⁷⁹ HvJ EG 20 juni 1991, nr. C-60/90 (Polysar), ECLI:EU:C:1991:268, *FED* 1991/633.

¹⁸⁰ Besluit van 18 februari 1991, VB91/347 (Houdsterresolutie), *FED* 1991/266.

¹⁸¹ Besluit van 18 februari 1991, VB91/347 (Houdsterresolutie), *FED* 1991/266, punt 6.

¹⁸² Besluit van 18 februari 1991, VB91/347 (Houdsterresolutie), *FED* 1991/266, punt 6.

¹⁸³ Besluit van 18 februari 1991, VB91/347 (Houdsterresolutie), *FED* 1991/266, punt 7.

¹⁸⁴ HvJ EU 25 april 2013, nr. C-65/11 (Commissie/Nederland), ECLI:EU:C:2013:265, V-N 2013/24.14.

is hier het zogenaamde moeien tegen vergoeding te onderscheiden dat later in verschillende arresten is terug te vinden.¹⁸⁵ Het HvJ heeft geoordeeld dat het moeien in het beheer van de dochtervennootschap een economische activiteit vormt, indien dit moeien gepaard gaat met belastbare prestaties voor de btw.¹⁸⁶ In de houdsterresolutie omschrijft de staatssecretaris dit moeien door de houdstervennootschap in de dochtervennootschap min of meer als een beleidsbepalende en sturende rol.¹⁸⁷ Bovendien geeft de staatssecretaris voorbeelden van activiteiten, zoals management-, financierings- en advieswerkzaamheden, die overeenkomen met de gegeven voorbeelden in het *Floridienne & Berginvest*-arrest.¹⁸⁸

3.4.2 Besluit van 3 augustus 2004

Naar aanleiding van twee arresten van de HR heeft de staatssecretaris in 2004 een besluit gepubliceerd omtrent de btw-positie van houdstervennootschappen.¹⁸⁹ In deze paragraaf bespreek ik het besluit van de staatssecretaris waarin hij van mening is dat voor de directe of indirecte inmenging in het beheer van de dochtervennootschap een meerderheidsparticipatie is vereist.¹⁹⁰ Ik geef weer in hoeverre dit een juist oordeel is van de staatssecretaris.

In de aantekening bij dit besluit wordt opgemerkt dat er ruimte voor discussie is omtrent het vereiste van een meerderheidsbelang.¹⁹¹ Volgens Krusel is dit vereiste bijvoorbeeld niet op te merken uit de jurisprudentie.¹⁹² Blokland volgt de mening van Krusel en voegt er vervolgens aan toe dat het mogelijk is dat een minderheidsaandeelhouder zich mengt in het beheer van de dochtervennootschap.¹⁹³ Blokland beargumenteert zijn stelling door te verwijzen naar de uitspraken van de HR en het HvJ in de zaak *X BV*.¹⁹⁴ In deze zaak is aan de orde in hoeverre de verkoop van een belang van 30 procent in een dochtervennootschap is aan te merken als een overgang van een algemeenheid van goederen.¹⁹⁵ De HR oordeelt in deze zaak dat de houdstervennootschap een economische activiteit verricht voor de btw, aangezien de houdstervennootschap zich tegen vergoeding mengt in het beheer van de dochtervennootschap.¹⁹⁶ Het HvJ bevestigt eveneens dat de houdstervennootschap zich tegen vergoeding inmengt in het beheer van de dochtervennootschap.¹⁹⁷

Op grond van bovenstaande valt naar mijn mening te concluderen dat het moeien in het beheer van de dochtervennootschap eveneens aangenomen kan worden indien de houdstervennootschap een minderheidsbelang houdt in de dochtervennootschap. Een

¹⁸⁵ Zie o.a. HvJ EG 20 juni 1991, nr. C-60/90 (*Polysar*), ECLI:EU:C:1991:268, FED 1991/633; HvJ EG 14 november 2000, nr. C-142/99 (*Floridienne & Berginvest*), ECLI:EU:C:2000:623, V-N 2000/53.17, r.o. 19; HvJ EG 27 september 2001, nr. C-16/00 (*Cibo*), ECLI:EU:C:2001:495, V-N 2001/55.7.

¹⁸⁶ HvJ EG 14 november 2000, nr. C-142/99 (*Floridienne & Berginvest*), ECLI:EU:C:2000:623, V-N 2000/53.17, r.o. 19; HvJ EG 27 september 2001, nr. C-16/00 (*Cibo*), ECLI:EU:C:2001:495, V-N 2001/55.7.

¹⁸⁷ Besluit van 18 februari 1991, VB91/347 (Houdsterresolutie), FED 1991/266.

¹⁸⁸ Besluit van 18 februari 1991, VB91/347 (Houdsterresolutie), FED 1991/266, punt 11; HvJ EG 14 november 2000, nr. C-142/99 (*Floridienne & Berginvest*), ECLI:EU:C:2000:623, V-N 2000/53.17, r.o. 19.

¹⁸⁹ Besluit van 3 augustus 2004, nr. CPP2004/1709, V-N 2004/47.13.

¹⁹⁰ Besluit van 3 augustus 2004, nr. CPP2004/1709, V-N 2004/47.13, punt 2.

¹⁹¹ Besluit van 3 augustus 2004, nr. CPP2004/1709, V-N 2004/47.13.

¹⁹² J.L. Krusel, *MBB* 2005/01-04.

¹⁹³ Blokland 2016, p. 98.

¹⁹⁴ Blokland 2016, p. 98.

¹⁹⁵ HR 2 december 2011, nr. 42863, ECLI:NL:PHR:BO3645, *BNB* 2012/29; HvJ EU 30 mei 2013, nr. C-651/11, ECLI:EU:C:2013:346 (*X BV*), *BNB* 2014/113, m.nt. D.B. Bijl.

¹⁹⁶ HR 2 december 2011, nr. 42863, ECLI:NL:PHR:BO3645, *BNB* 2012/29, r.o. 3.5.5.

¹⁹⁷ HvJ EU 30 mei 2013, nr. C-651/11, ECLI:EU:C:2013:346 (*X BV*), *BNB* 2014/113, m.nt. D.B. Bijl, r.o. 15.

minderheidsbelang is, gezien de bewoordingen van Blokland, naar mijn idee een belang dat kleiner is dan of gelijk is aan 50 procent.¹⁹⁸

3.5 De invulling van de ‘gepaard gaan met-eis’

In deze paragraaf onderzoek ik wat de invulling is van de eis dat de houdstervennootschap naast het moeien in het beheer van de dochtervennootschap belastbare prestaties dient te verrichten. De eis is namelijk op verschillende manieren uit te leggen en het is onduidelijk wat de juiste invulling is. In deze paragraaf leg ik uit hoe deze eis naar mijn mening uitgelegd dient te worden. Deze paragraaf draagt bij aan de beantwoording van de vraag onder welke voorwaarden een houdstervennootschap haar deelnemingen houdt als belastingplichtige, omdat de ‘gepaard gaan met-eis’ een belangrijk onderdeel vormt van het moeien tegen vergoeding. Bovendien beantwoord ik in deze paragraaf deelvraag drie: Hoe kan de ‘gepaard gaan met-eis’ worden uitgelegd met het oog op de huidige stand van het recht?

Op grond van het Floridienne & Berginvest-arrest en het Cibo-arrest is te concluderen dat het moeien in het beheer van de dochtervennootschap gepaard dient te gaan met belastbare prestaties voor de btw.¹⁹⁹ Bezien vanuit de systematiek van de btw is dit een logisch vereiste, aangezien artikel 2 Btw-richtlijn het leveren van goederen en het verrichten van diensten onder bezwarende titel als belastbare handelingen aanwijst. In het Polysar-arrest heeft het HvJ in haar oordeel de eis dat het moeien tegen vergoeding dient te geschieden niet opgenomen.²⁰⁰

In 2015 heeft het HvJ in het Larentia & Minerva/Marenave-arrest dit criterium anders verwoord ten opzichte van het Floridienne & Berginvest-arrest.²⁰¹ Rechtsoverweging 21 van het Larentia & Minerva/Marenave-arrest luidt als volgt:

“De inmenging van een holding in het beheer van de vennootschappen waarin zij deelnemingen heeft genomen, vormt een economische activiteit (...) voor zover zij inhoudt dat handelingen worden verricht die op grond van artikel 2 van deze richtlijn aan de btw zijn onderworpen, zoals de verrichting van administratieve, financiële, commerciële en technische diensten door de holding ten behoeve van haar dochterondernemingen (...)”²⁰²

Echter, het is hierdoor onduidelijk in hoeverre wordt voldaan aan het vereiste dat het moeien gepaard dient te gaan met handelingen onder bezwarende titel. Zoals al eerder vermeld heeft dit geleid tot een prejudiciële vraag die op dit moment voor ligt bij het HvJ.²⁰³ Op grond van de bovenstaande rechtsoverweging kan worden geconcludeerd dat het verrichten van diensten onder bezwarende titel aan de dochtervennootschap al voldoende is om een moeien in het beheer van de dochtervennootschap aan te nemen. De Franse rechter stelde het HvJ derhalve de specifieke vraag in hoeverre de verhuur van een gebouw door de houdstervennootschap aan de dochtervennootschap een inmenging in het beheer van de dochtervennootschap vormt.²⁰⁴ In dit geval verricht de houdstervennootschap enkel een dienst onder bezwarende

¹⁹⁸ Blokland 2016, p. 98.

¹⁹⁹ HvJ EG 14 november 2000, nr. C-142/99 (Floridienne & Berginvest), ECLI:EU:C:2000:623, V-N 2000/53.17, r.o. 19; HvJ EG 27 september 2001, nr. C-16/00 (Cibo), ECLI:EU:C:2001:495, V-N 2001/55.7.

²⁰⁰ HvJ EG 20 juni 1991, nr. C-60/90 (Polysar), ECLI:EU:C:1991:268, FED 1991/633, r.o. 14.

²⁰¹ HvJ EU 16 juli 2015, nr. C-108/14 (Larentia & Minerva/Marenave), ECLI:EU:C:2015:496, V-N 2015/44.18, r.o. 21; HvJ EG 14 november 2000, nr. C-142/99 (Floridienne & Berginvest), ECLI:EU:C:2000:623, V-N 2000/53.17, r.o. 19.

²⁰² HvJ EU 16 juli 2015, nr. C-108/14 (Larentia & Minerva/Marenave), ECLI:EU:C:2015:496, V-N 2015/44.18, r.o. 21.

²⁰³ PbEU 2017, C 269/14.

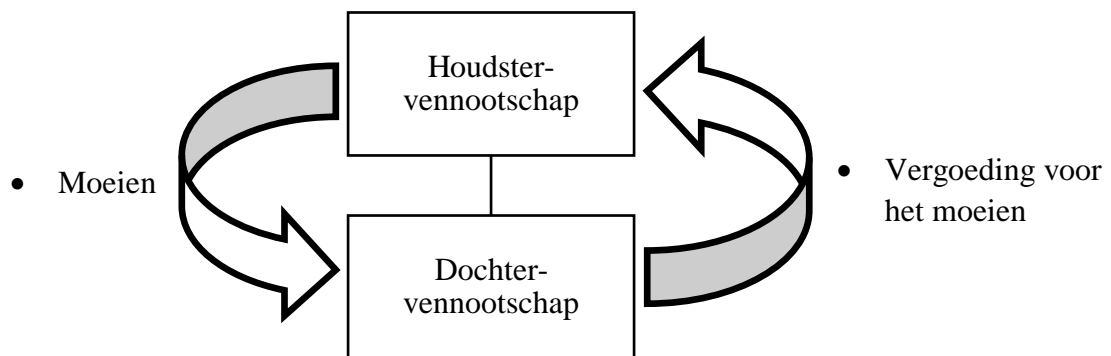
²⁰⁴ PbEU 2017, C 269/14.

titel aan de dochtervennootschap en vervult de houdstervennootschap geen managementfunctie ten behoeve van de dochtervennootschap. In paragraaf 3.5.3 onderzoek ik in welk opzicht dit voldoende is om een economisch karakter toe te kennen aan de dochtervennootschap.

Hieronder maak ik het onderscheid tussen enerzijds de situatie waarbij de houdstervennootschap moeien in het beheer van de dochtervennootschap en waarbij dit moeien een handeling vormt op grond van artikel 2 Btw-richtlijn en anderzijds waarbij het moeien gepaard dient te gaan met belastbare prestaties. Tot slot komt de mogelijke nieuwe variant aan bod als gevolg van de tekstuele wijziging die het HvJ heeft aangebracht in het Larentia & Minerva/Marenave-arrest.²⁰⁵

3.5.1 Rechtstreekse vergoeding voor het moeien

In onderstaande figuur moeit de houdstervennootschap zich in het beheer van de dochtervennootschap en krijgt de houdstervennootschap voor dit moeien een vergoeding.

Naar mijn mening leidt het rechtstreeks tegen vergoeding moeien niet tot een economische activiteit voor de btw. Het HvJ heeft het criterium moeien in het beheer van de dochtervennootschap onder bezwarende titel niet op een dergelijke manier willen invullen. Braun is van mening dat het HvJ in het Floridienne & Berginvest-arrest artikel 2 Btw-richtlijn aanhaalt om te benadrukken dat alleen een economische activiteit ontstaat indien de houdstervennootschap een dienst verricht onder bezwarende titel.²⁰⁶ Van Norden geeft aan dat de voorbeelden die het HvJ geeft in het Floridienne & Berginvest-arrest en in het Cibo-arrest een ruimere betekenis hebben dan het begrip moeien.²⁰⁷ De gegeven voorbeelden zijn niet limitatief en kunnen meer inhouden dan enkel het verrichten van administratieve, boekhoudkundige en informaticadiensten.²⁰⁸ Sanders werpt een rechtstreekse vergoeding voor het moeien in de dochtervennootschap tegen door te stellen dat moeien niets is voor de btw.²⁰⁹ Sanders is van mening dat het moeien een bevoegdheid is van de houdstervennootschap.²¹⁰ Deze bevoegdheid stelt de houdstervennootschap naar mijn mening in staat om zich te mengen in het beheer van de dochtervennootschap. Echter, het moeien op zichzelf leidt niet tot belastingplicht voor de btw voor de houdstervennootschap.²¹¹

²⁰⁵ HvJ EU 16 juli 2015, nr. C-108/14 (Larentia & Minerva/Marenave), ECLI:EU:C:2015:496, V-N 2015/44.18, r.o. 21.

²⁰⁶ Braun 2002, p. 109.

²⁰⁷ Van Norden 2007, p. 146.

²⁰⁸ Van Norden 2007, p. 146.

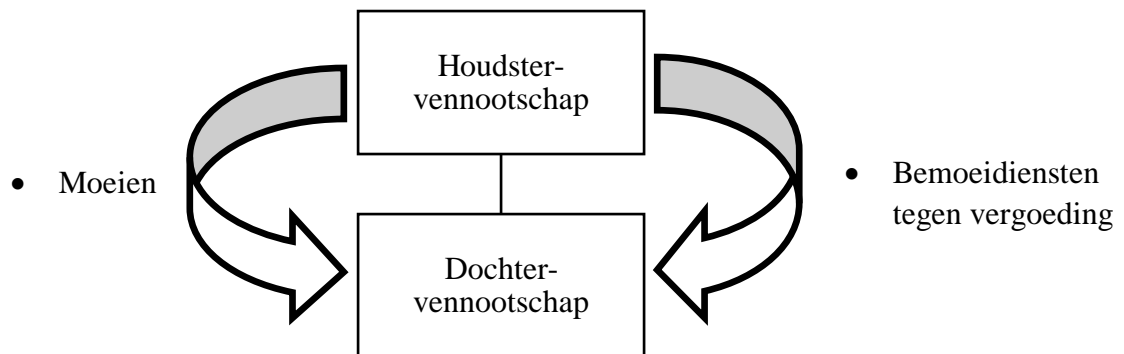
²⁰⁹ HvJ EU 12 januari 2017, nr. C-28/16 (MVM), ECLI:EU:C:2017:7, NTFR 2017/336.

²¹⁰ HvJ EU 12 januari 2017, nr. C-28/16 (MVM), ECLI:EU:C:2017:7, NTFR 2017/336.

²¹¹ HvJ EU 12 januari 2017, nr. C-28/16 (MVM), ECLI:EU:C:2017:7, NTFR 2017/336.

3.5.2 Het moeien gaat gepaard met belastbare handelingen

In de onderstaande figuur is een situatie weergegeven waarbij de houdstervennootschap bemoeidiensten verricht onder bezwarende titel aan de dochtervennootschap. Deze dienstverlening valt op grond van artikel 2 lid 1 sub c Btw-richtlijn aan te merken als een belastbare handeling. Ingeval de vergoeding voor deze diensten is bedongen, kan worden aangenomen dat de bezwarende titel aanwezig is.²¹²

In tegenstelling tot het rechtstreeks tegen vergoeding moeien door de houdstervennootschap in het beheer van de dochtervennootschap, ontstaat naar mijn mening een economische activiteit indien de houdstervennootschap zich moeit in het beheer van de dochtervennootschap, waarbij dit moeien gepaard gaat met het verrichten van diensten onder bezwarende titel ten behoeve van de dochtervennootschap. Een ludieke vergelijking maakt Lamers door het moeien te vergelijken met een fruitkweker die zijn fruitbomen knuffelt in de hoop dat de fruitbomen meer vruchten afwerpen.²¹³ Hierbij vormt het knuffelen van de fruitbomen geen economische activiteit voor de btw. Zodra de fruitkweker de vruchten tegen vergoeding verkoopt, ontstaan belastbare activiteiten voor de btw.²¹⁴ Deze beredenering kan naar mijn mening eveneens worden toegepast bij het moeien in het beheer van de dochtervennootschap waarbij dit gepaard gaat met belastbare activiteiten. Het moeien op zichzelf leidt niet tot een economische activiteit. Het verrichten van de belastbare prestaties onder bezwarende titel daarentegen wel.

Volgens Van Hilten kan het moeien enkel in de btw-sfeer terecht komen indien de houdstervennootschap diensten verricht onder bezwarende titel ten behoeve van de dochtervennootschap.²¹⁵ Daarnaast bevestigt het HvJ in de Welthgrove-beschikking dat een houdstervennootschap die zich enkel moeit in het beheer van de dochtervennootschap, zonder daarbij belastbare prestaties te verrichten jegens de dochtervennootschap, geen economische activiteit verricht voor de btw.²¹⁶ Derhalve ontstaat geen belastingplicht voor de btw van de houdstervennootschap indien deze zich ‘gewoon’ moeit in de dochtervennootschap.²¹⁷

²¹² HvJ EG 3 maart 1994, nr. C-16/93 (Tolsma), ECLI:EU:C:1994:80, V-N 1994/1069, 25.

²¹³ J.J.M. Lamers, *WFR* 2005/828.

²¹⁴ J.J.M. Lamers, *WFR* 2005/828.

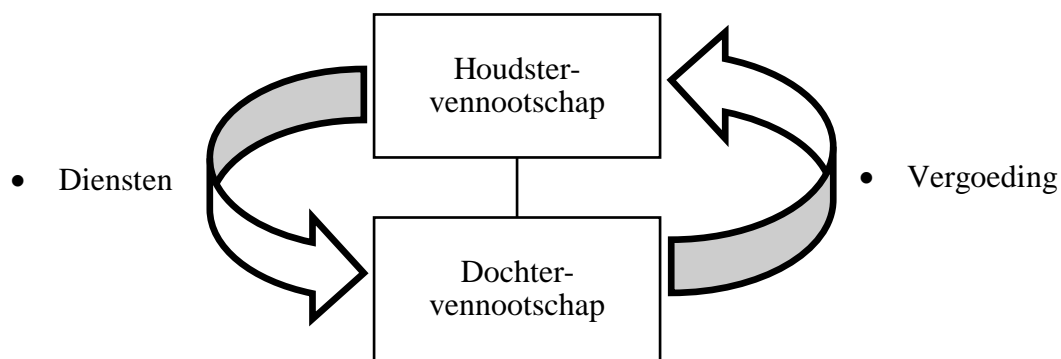
²¹⁵ HR 2 december 2011, nr. 42863, ECLI:NL:PHR:BO3645, *BNB* 2012/29, concl. A-G Van Hilten, concl. A-G Oergaauw, m.nt. D.B. Bijl, punt 6.6.

²¹⁶ HvJ EG 12 juli 2001, nr. C-102/00 (Welthgrove), ECLI:EU:C:2001:416, *BNB* 2002/182, m.nt. M.E. van Hilten, r.o. 16.

²¹⁷ HvJ EG 12 juli 2001, nr. C-102/00 (Welthgrove), ECLI:EU:C:2001:416, *BNB* 2002/182, m.nt. M.E. van Hilten, r.o. 16.

3.5.3 Het enkel verrichten van belastbare handelingen

De situatie die in onderstaande figuur is geschetst, weerspiegelt de tekstuele wijziging die het HvJ heeft aangebracht in het Larentia & Minerva/Marenave-arrest.²¹⁸ Het HvJ lijkt in dit arrest de ‘gepaard gaan met-eis’ te wijzigen, waardoor de invulling van het criterium ‘moeien in het beheer van de dochtervennootschap’ is uit te leggen als het verrichten van diensten aan de dochtervennootschap onder bezwarende titel. In dit geval verricht de houdstervennootschap diensten die op grond van artikel 2 lid 1 sub c Btw-richtlijn zijn aan te merken als belastbare handelingen. De houdstervennootschap verricht een economische activiteit en is derhalve op grond van artikel 9 lid 1 Btw-richtlijn belastingplichtige voor de btw. De houdstervennootschap heeft, indien en voor zover de houdstervennootschap belaste prestaties verricht, recht op aftrek van voorbelasting. Echter, in deze situatie komt geen economische karakter toe aan de deelneming. De houdstervennootschap heeft geen recht op aftrek van drukkende voorbelasting met betrekking tot de dochtervennootschap.

Het standpunt kan worden ingenomen dat een houdstervennootschap zich moeit in het beheer van de dochtervennootschap indien zij enkel belastbare diensten verricht ten behoeve van de dochtervennootschap. Echter, ik ben van mening dat het moeien in het beheer van de dochtervennootschap gepaard dient te gaan met belastbare handelingen voor de btw. De houdstervennootschap dient, naast het verrichten van belastbare prestaties voor de dochtervennootschap, een managementfunctie te vervullen in de dochtervennootschap. Deze managementfunctie vertaalt zich naar mijn oordeel in een beleidsbepalende en sturende rol in de dochtervennootschap. Aan dit moeien op zichzelf komt geen betekenis toe. Echter, het moeien krijgt gestalte indien dit gepaard gaat met belastbare prestaties voor de btw. In bovengenoemde situatie ontbreekt de managementfunctie.

Bomer en Van Kesteren vergelijken de Nederlandse tekst van het Floridienne & Berginvest-arrest met de Franse tekst van dit arrest en komen tot de conclusie dat de ‘gepaard gaan met-eis’ uitgelegd kan worden als: “(...) voorzover (de inmenging) leidt tot het verrichten van (handelingen die aan de BTW zijn onderworpen)”.²¹⁹ Het HvJ gebruikt in rechtsoverweging 21 van het Larentia & Minerva/Marenave-arrest deze woorden nu ook.²²⁰ Uit deze bewoordingen concludeer ik dat het HvJ in het Floridienne & Berginvest-arrest heeft bedoeld dat de hoedanigheid van de houdstervennootschap, deze houdstervennootschap in staat stelt om samenhangende bemoeidiensten en/of managementdiensten te vervullen ten behoeve van

²¹⁸ HvJ EU 16 juli 2015, nr. C-108/14 (Larentia & Minerva/Marenave), ECLI:EU:C:2015:496, V-N 2015/44.18, r.o. 21.

²¹⁹ A.H. Bommer & H.W.M. van Kesteren, *WFR* 2003/788.

²²⁰ HvJ EU 16 juli 2015, nr. C-108/14 (Larentia & Minerva/Marenave), ECLI:EU:C:2015:496, V-N 2015/44.18, r.o. 21.

de dochtervennootschap.²²¹ De hoedanigheid van de houdstervennootschap weerspiegelt zich in het gegeven dat de houdstervennootschap zich moeit in het beheer van de dochtervennootschap en derhalve een beleidsbepalende en sturende rol vervult. Naar mijn mening vormt het houden van de aandelen een economische activiteit indien diensten onder bezwarende titel worden verricht naast het vervullen van een beleidsbepalende en sturende rol.

Blokland geeft aan dat aan de deelneming een economisch karakter toekomt indien voldoende samenhang aanwezig is tussen het houden van de aandelen, het moeien in het beheer van de dochtervennootschap en het verrichten van prestaties onder bezwarende titel.²²² De woorden ‘voor zover’ uit het Larentia & Minerva/Marenave-arrest duiden volgens Blokland op deze samenhang.²²³ Op deze manier dienen de verrichte prestaties samen te hangen met het moeien, terwijl het moeien in het beheer van de dochtervennootschap samen dient te hangen met het aandeelhouderschap.²²⁴ In dat opzicht kan ik mij goed vinden in de mening van Blokland dat een samenhang aanwezig dient te zijn tussen de verrichte diensten, het moeien en het aandeelhouderschap. Van Hilten concludeerde al dat niet elke verrichte dienst is aan te merken als bemoeidienst.²²⁵ In het licht van de meningen van Blokland en van Van Hilten moeten, naast het moeien in het beheer van de dochtervennootschap, diensten onder bezwarende titel worden verricht. Deze diensten moeten meer inhouden dan bijvoorbeeld enkel het verhuren van onroerend goed. In de zaak die op dit moment voor ligt bij het HvJ verhuurt de houdstervennootschap enkel onroerend goed aan de dochtervennootschap.²²⁶ Dit is naar mijn mening derhalve niet voldoende om aan de deelneming in de dochtervennootschap een economisch karakter toe te kennen.

Bovendien leid ik uit de MVM-beschikking af dat het HvJ geen andere systematiek in haar beoordeling hanteert in tegenstelling tot de eerdere jurisprudentie met betrekking tot de moeiende houdstervennootschappen.²²⁷ Het HvJ beoordeelt in deze zaak in hoeverre de moeiende houdstervennootschap een economische activiteit verricht voor de btw. Echter, in dit geval ontbreken de belastbare prestaties, waardoor de houdstervennootschap zich gewoon moeit in het beheer van de dochtervennootschap.²²⁸ Naar ik meen is derhalve geen verandering waar te nemen in systematiek die het HvJ toepast ten opzichte van de arresten Floridienne & Berginvest en Cibo.

Op grond van het bovenstaande concludeer ik dat het HvJ geen wijziging heeft aangebracht in het Larentia & Minerva/Marenave-arrest met betrekking tot de toepassing van de ‘gepaard gaan met-eis’.²²⁹ Naar mijn idee heeft het HvJ enkel getracht deze eis te verduidelijken. Vermeld dient te worden dat het HvJ een ander oordeel kan vellen in de zaak die op dit moment voor ligt.²³⁰

²²¹ HvJ EU 16 juli 2015, nr. C-108/14 (Larentia & Minerva/Marenave), ECLI:EU:C:2015:496, V-N 2015/44.18.

²²² Blokland 2016, p. 98 en 99.

²²³ Blokland 2016, p. 98 en 99.

²²⁴ Blokland 2016, p. 98 en 99.

²²⁵ Zie paragraaf 3.3.3; HR 2 december 2011, nr. 42863, ECLI:NL:PHR:BO3645, BNB 2012/29, concl. A-G Van Hilten, concl. A-G Oergaauw, m.nt. D.B. Bijl, punt 6.6.

²²⁶ *PbEU* 2017, C 269/14.

²²⁷ HvJ EU 12 januari 2017, nr. C-28/16 (MVM), ECLI:EU:C:2017:7, *NTR* 2017/336, r.o. 33 en 34.

²²⁸ HvJ EG 14 november 2000, nr. C-142/99 (Floridienne & Berginvest), ECLI:EU:C:2000:623, V-N 2000/53.17; HvJ EG 27 september 2001, nr. C-16/00 (Cibo), ECLI:EU:C:2001:495, V-N 2001/55.7.

²²⁹ EU 16 juli 2015, nr. C-108/14 (Larentia & Minerva/Marenave), ECLI:EU:C:2015:496, V-N 2015/44.18, r.o. 21.

²³⁰ *PbEU* 2017, C 269/14.

3.6 Disbalans tussen de gemaakte kosten en de ontvangen vergoeding

Blokland en Cornielje onderkennen dat het mogelijk is dat een houdstervennootschap zich moeit in het beheer van de dochtervennootschap, waarbij dit moeien gepaard gaat met belastbare prestaties en tegenover deze belastbare prestaties een lage vergoeding staat in verhouding tot de gemaakte kosten en/of de dividendopbrengsten.²³¹ Zulke disbalans is aan de orde in de arresten *Floridienne & Berginvest*, *Cibo en Larentia & Minerva/Marenave*, aldus Blokland en Cornielje.²³² Echter, de desbetreffende houdstervennootschappen hadden met betrekking tot hun deelnemingen een volledig recht op aftrek van voorbelasting.²³³ Cornielje concludeert dat het houden van de aandelen een alles of niets karakter heeft.²³⁴ Óf de houdstervennootschap houdt de aandelen in de dochtervennootschap als belastingplichtige met een volledig recht op aftrek van voorbelasting, óf de houdstervennootschap is niet-belastingplichtig en heeft geen recht op aftrek van voorbelasting. Het is in de praktijk volgens Cornielje voldoende om een managementfactuur te versturen naar de dochtervennootschap om op deze manier de aftrek van voorbelasting veilig te stellen.²³⁵ In mijn ogen dient de managementfactuur dan betrekking te hebben op de geleverde prestaties. Mocht dit niet het geval zijn, is niet voldaan aan het vereiste van een bezwarende titel.²³⁶ Daarnaast hoeft naar mijn mening een lage vergoeding voor de geleverde prestaties niet direct een probleem op te leveren, aangezien de vergoeding meer dan symbolisch dient te zijn.²³⁷

3.7 Het doorberekenen van kosten

Tot slot komt in dit hoofdstuk aan bod in hoeverre een houdstervennootschap belastbare prestaties verricht, naast het moeien in het beheer van de dochtervennootschap, indien de houdstervennootschap kosten heeft doorberekend aan haar dochtervennootschap. In concernverband komt het veel voor dat de houdstervennootschap diensten afneemt van een derde partij ten behoeve van de dochtervennootschap.²³⁸ De derde partij verricht in deze situatie de prestaties rechtstreeks aan de dochtervennootschap, maar reikt een factuur uit aan de houdstervennootschap. De houdstervennootschap betaalt de derde partij rechtstreeks. Echter, de houdstervennootschap kan de gemaakte kosten doorberekenen aan de dochtervennootschap. De vraag valt te stellen in hoeverre het doorberekenen van kosten is aan te merken als een belastbare prestatie.

Daarnaast tracht ik een antwoord te geven op de vraag of aan het houden van aandelen door een houdstervennootschap een economisch karakter toekomt indien de houdstervennootschap zich moeit in het beheer van de dochtervennootschap waarbij dit moeien gepaard gaat met belastbare kosten doorberekeningen. Het antwoord op deze vraag draagt bij aan het beantwoorden van de hoofdvraag. Indien het mogelijk is dat een houdstervennootschap zich moeit in het beheer van de dochtervennootschap en hierbij kosten doorberekent, dan is dit een omstandigheid waarin de houdstervennootschap de aandelen in de dochtervennootschap houdt als belastingplichtige voor de btw.

3.7.1 Kosten doorberekening als belastbare prestatie

Bij de bepaling in hoeverre een kosten doorberekening is aan te merken als belastbare prestatie is het volgens Van Norden van belang dat een rechtstreeks verband aanwezig is

²³¹ Blokland 2016, p. 100; S.B. Cornielje, *TFO* 2017/149.2.

²³² Blokland 2016, p. 100; S.B. Cornielje, *TFO* 2017/149.2.

²³³ Blokland 2016, p. 100; S.B. Cornielje, *TFO* 2017/149.2.

²³⁴ S.B. Cornielje, *TFO* 2017/149.2.

²³⁵ S.B. Cornielje, *TFO* 2017/149.2.

²³⁶ Art. 2 Btw-richtlijn;

²³⁷ HvJ EG 20 januari 2005, nr. C-412/03 (*Scandic*), ECLI:EU:C:2005:47, *NFR* 2005/113.

²³⁸ Van Norden 2007, p. 374.

tussen de betaling en de mogelijkheid tot het gebruik maken van de prestaties.²³⁹ Van Norden vormt zijn conclusie op grond van het Kennemer Golf & Country Club-arrest waaruit volgt dat “(...) bij betaling van een vergoeding voor de openstelling van faciliteiten een rechtstreeks verband aanwezig is (...)”.²⁴⁰ Het rechtstreekse verband kan naar mijn mening het best worden geïllustreerd aan de hand van een voorbeeld waarbij een houdstervennootschap een fiscaal advies afneemt ten behoeve van de dochtervennootschap bij een fiscaal advieskantoor. Het fiscale advieskantoor verstrekt het advies rechtstreeks aan de dochtervennootschap, maar factureert aan de houdstervennootschap. De houdstervennootschap betaalt de factuur en berekent vervolgens de betaalde kosten door aan de dochtervennootschap. In dit geval zijn de kosten rechtstreeks doorberekend aan de dochtervennootschap en is een rechtstreeks verband eenvoudig waar te nemen. Volgens Van Kesteren is dit rechtstreekse verband te controleren door na te gaan of de dochtervennootschap, de betalende vennootschap, een voordeel geniet.²⁴¹ In mijn voorbeeld ontvangt de dochtervennootschap wel degelijk een voordeel in de vorm van een fiscaal advies. Van Kesteren concludeert derhalve dat geen belaste prestatie ontstaat indien de kosten enkel worden doorberekend en het voordeel niet terecht komt bij de betalende vennootschap.²⁴²

Van Norden stelt, naar mijn mening terecht, dat het in concernverband niet altijd eenvoudig is om een rechtstreeks verband waar te nemen.²⁴³ Indien de dochtervennootschap een deel van de hoofdkantoorkosten krijgt doorberekend, is het niet duidelijk in hoeverre deze kosten betrekking hebben op door de dochtervennootschap genoten prestaties.²⁴⁴

Kortom, het doorberekenen van kosten kan in beginsel een belastbare prestatie opleveren, omdat een bezwarende titel aanwezig is. Indien het voordeel toekomt aan de dochtervennootschap en de dochtervennootschap de kosten draagt, concludeer ik dat de doorberekening belastbaar is.

3.7.2 Moeien gaat gepaard met belastbare kosten doorberekeningen

Het doorberekenen van kosten kan kwalificeren als een belastbare prestatie. In de situatie, waarin de houdstervennootschap zich moeit in het beheer van de dochtervennootschap en dit moeien gepaard gaat met belastbare prestaties, is het verlenen van een dienst aan de dochtervennootschap voldoende om aan te nemen dat een economische activiteit is verricht. In dit geval is een dienst onder bezwarende titel verricht en is deze dienst aan te merken als bemoeidienst.

Naar mijn oordeel is de belastbare kosten doorberekening eveneens aan te merken als bemoeidienst, omdat een bezwarende titel aanwezig is. Zoals in het voorbeeld gegeven, verricht de houdstervennootschap een dienst onder bezwarende titel aan de dochtervennootschap. Het is uiteraard van belang dat de houdstervennootschap een managementfunctie vervult in de dochtervennootschap om een moeien waar te nemen.

Indien de kosten doorberekening niet onder bezwarende titel is verricht, is naar mijn oordeel geen sprake van een belastbare kosten doorberekening. Dit betekent dat niet is voldaan de

²³⁹ Van Norden 2007, p. 375.

²⁴⁰ Van Norden 2007, p. 375; HvJ EG 21 maart 2002, nr. C-174/00 (Kennemer Golf & Country Club), ECLI:EU:C:2002:200, *BNB* 2003/30.

²⁴¹ H.W.M. van Kesteren, *WFR* 2014/21.

²⁴² H.W.M. van Kesteren, *WFR* 2014/21.

²⁴³ Van Norden 2007, p. 375.

²⁴⁴ Van Norden 2007, p. 375.

‘gepaard gaan met-eis’, waardoor het moeien niet gepaard gaat met belastbare prestaties. In dit geval komt aan de deelneming in de dochtervennootschap geen economisch karakter toe.

3.8 Tussenconclusie

Een houdstervennootschap die zich moeit in het beheer van de dochtervennootschap, waarbij dit moeien gepaard gaat met belastbare handelingen, verricht een economische activiteit voor de btw. Het is niet volledig duidelijk onder welke omstandigheden een houdstervennootschap de aandelen van de dochtervennootschap houdt als belastingplichtige. Derhalve is in dit hoofdstuk onderzoek gedaan naar het moeien tegen vergoeding.

Het HvJ gebruikt in haar bewoordingen de woorden ‘moeien’ en ‘(in)mengen’ door elkaar. Echter, ik concludeer dat geen verschil bestaat in beide woorden voor de toepassing van het begrip ‘moeien in het beheer van de dochtervennootschap’. Aan het begrip ‘beheer’ komt voornamelijk de betekenis toe dat de houdstervennootschap de mogelijkheid heeft om het beleid te sturen van de dochtervennootschap.

De HR oordeelde met betrekking tot het begrip ‘moeien’ dat de houdstervennootschap een sturende en beleidsbepalende rol dient te vervullen ten opzichte van de dochtervennootschap.²⁴⁵ Een financiële en fiscale coördinerende rol is volgens de HR geen sturende en beleidsbepalende rol.²⁴⁶ Een houdstervennootschap moeit zich derhalve niet in het beheer van de dochtervennootschap indien zij een financiële en/of fiscale coördinerende rol vervult. Aan dit criterium kan naar mijn mening worden toegevoegd dat een houdstervennootschap een beleidsbepalende en sturende rol vervult met als doel het streven naar een duurzame opbrengst. De houdstervennootschap vervult in wezen een managementfunctie in de dochtervennootschap. De houdstervennootschap dient naast het vervullen van een beleidsbepalende en sturende rol bemoeidiensten te verrichten ten behoeve van de dochtervennootschap.²⁴⁷ Naar mijn mening houden de bemoeidiensten in dat de houdstervennootschap diensten dient te vervullen die betrekking hebben op het moeien. Hierbij kan worden gedacht aan administratieve diensten, boekhoudkundige diensten en informaticadiensten.²⁴⁸

In de Nederlandse houdsterresolutie is goedgekeurd dat een moeiende houdstervennootschap, die een beleidsbepalende en sturende rol vervult, een fiscale eenheid kan vormen met haar dochtervennootschappen waarin de houdstervennootschap zicht moeit in het beheer van de betreffende dochtervennootschap.²⁴⁹

De in het *Floridienne & Berginvest*-arrest opgenomen eis dat het moeien gepaard dient te gaan met belastbare handelingen kan dusdanig worden uitgelegd dat het niet voldoende is om als houdstervennootschap een rechtstreekse vergoeding te ontvangen voor het moeien in het beheer van de dochtervennootschap. Het enkel moeien in het beheer van de dochtervennootschap heeft voor de btw geen betekenis.²⁵⁰ De houdstervennootschap dient naast een beleidsbepalende en sturende rol diensten te verrichten onder bezwarende titel. Een

²⁴⁵ HR 26 augustus 1998, nr. 33662, ECLI:NL:HR:1998:AA2556, *BNB* 1999/51, m.nt. J.M.F. Finkensieper.

²⁴⁶ HR 26 augustus 1998, nr. 33662, ECLI:NL:HR:1998:AA2556, *BNB* 1999/51, m.nt. J.M.F. Finkensieper.

²⁴⁷ HvJ EG 14 november 2000, nr. C-142/99 (*Floridienne & Berginvest*), ECLI:EU:C:2000:623, *V-N* 2000/53.17, r.o. 19; HvJ EG 27 september 2001, nr. C-16/00 (*Cibo*), ECLI:EU:C:2001:495, *V-N* 2001/55.7, r.o. 21.

²⁴⁸ HvJ EG 14 november 2000, nr. C-142/99 (*Floridienne & Berginvest*), ECLI:EU:C:2000:623, *V-N* 2000/53.17, r.o. 19.

²⁴⁹ Besluit van 18 februari 1991, VB91/347 (*Houdsterresolutie*), *FED* 1991/266.

²⁵⁰ HvJ EU 12 januari 2017, nr. C-28/16 (*MVM*), ECLI:EU:C:2017:7, *NFR* 2017/336.

houdstervennootschap die zich enkel moet in het beheer van de dochtervennootschap, verricht geen economische activiteit voor de btw.²⁵¹

Het HvJ heeft in het Larentia & Minerva/Marenave-arrest een taalwijziging aangebracht aan de ‘gepaard gaan met-eis’ door deze woorden te vervangen door ‘voor zover’.²⁵² Het is hierdoor mogelijk om te stellen dat een houdstervennootschap zich al moet in het beheer van de dochtervennootschap, zodra zij enkel belastbare diensten verricht aan de dochtervennootschap. Naar mijn mening komt aan het houden van aandelen enkel een economisch karakter toe zodra het moeten gepaard gaat met belastbare handelingen.

Tot slot volgt dat een houdstervennootschap zich eveneens moet in het beheer van de dochtervennootschap indien de houdstervennootschap kosten doorberekent aan de dochtervennootschap. Het doorberekenen van kosten vormt in dit geval de belastbare prestatie. Hierdoor wordt voldaan aan de eis dat het moeten gepaard dient te gaan met belastbare prestaties.

²⁵¹ ²⁵¹ HvJ EG 12 juli 2001, nr. C-102/00 (Welthgrove), ECLI:EU:C:2001:416, *BNB* 2002/182, m.nt. M.E. van Hilten, r.o. 16.

²⁵² HvJ EU 16 juli 2015, nr. C-108/14 (Larentia & Minerva/Marenave), ECLI:EU:C:2015:496, *V-N* 2015/44.18, r.o. 21.

4. Het moeien tegen vergoeding in het licht van het neutraliteitsbeginsel

In de vorige hoofdstukken zijn conclusies gepresenteerd met betrekking tot de btw-positie van houdstervennootschappen. Voornamelijk is ingegaan op de vraag in hoeverre een moeiende houdstervennootschap een economische activiteit verricht voor de btw. Een houdstervennootschap verricht een economische activiteit indien zij zich moeit in het beheer van de dochtervennootschap waarbij dit moeien gepaard gaat met het verrichten van belastbare prestaties ten behoeve van de dochtervennootschap.²⁵³

In dit hoofdstuk toets ik dit criterium aan het neutraliteitsbeginsel. Immers, het neutraliteitsbeginsel vormt het belangrijkste rechtsbeginsel in de btw.²⁵⁴ Het doel van dit hoofdstuk is het beantwoorden van de deelvraag in hoeverre het moeien tegen vergoeding in lijn is met het neutraliteitsbeginsel. Hierdoor wordt eveneens antwoord gegeven op het resterende deel van de hoofdvraag.

4.1 Het criterium moeien tegen vergoeding

Het neutraliteitsbeginsel kenmerkt zich in het onderscheid tussen economische neutraliteit en juridische neutraliteit. Het is voornamelijk van belang dat de btw neutraal uitwerkt ten opzichte van de keuzes van de belastingplichtigen en de consumenten als eindverbruikers in de btw. Bovendien mag op grond van het neutraliteitsbeginsel de btw niet verstorend werken ten aanzien van de concurrentieverhoudingen tussen concurrerende ondernemers. Tot slot veronderstelt het neutraliteitsbeginsel dat de btw mededingingsneutraal uitwerkt en dat de btw rechtsvormneutraal is.

In het vorige hoofdstuk ben ik tot de conclusie gekomen dat een moeiende houdstervennootschap een economische activiteit voor de btw verricht indien de houdstervennootschap zich moeit in het beheer van de dochtervennootschap, waarbij dit moeien gepaard dient te gaan met belastbare prestaties ten behoeve van de dochtervennootschap.²⁵⁵ Gezien de jurisprudentie die op dit criterium van toepassing is, acht ik het juist dat een houdstervennootschap een belastbare prestatie dient te verrichten ten behoeve van de dochtervennootschap. Bovendien dient de houdstervennootschap een managementfunctie te vervullen in de dochtervennootschap.

In het licht van het juridische neutraliteitsbeginsel dient de positie van de houdstervennootschap voortdurend te worden vergeleken met de positie van vergelijkbare concurrerende ondernemers. Enerzijds is deze vergelijking lastig te maken, aangezien de houdstervennootschap een speciale positie inneemt in de btw. Anderzijds is het wel degelijk mogelijk om een vergelijking te maken door het gehele concern, waartoe de houdstervennootschap behoort, niet uit het oog te verliezen.

²⁵³ HvJ EG 14 november 2000, nr. C-142/99 (Floridienne & Berginvest), ECLI:EU:C:2000:623, V-N 2000/53.17, r.o. 19; HvJ EG 27 september 2001, nr. C-16/00 (Cibo), ECLI:EU:C:2001:495, V-N 2001/55.7, r.o. 21.

²⁵⁴ Van Hilten & Van Kesteren 2014, p. 51.

²⁵⁵ HvJ EG 14 november 2000, nr. C-142/99 (Floridienne & Berginvest), ECLI:EU:C:2000:623, V-N 2000/53.17, r.o. 19; HvJ EG 27 september 2001, nr. C-16/00 (Cibo), ECLI:EU:C:2001:495, V-N 2001/55.7, r.o. 21.

4.1.1 De houdstervenootschap als eindverbruiker

De btw is een verbruiksbelasting waarbij de eindverbruiker de lasten van de btw draagt als consument van geleverde goederen of verrichte diensten.²⁵⁶ Een ondernemer die niet-belastingplichtig is voor de btw, kan worden gezien als eindverbruiker of consument. Een houdstervenootschap kan naar mijn mening niet worden gezien als eindverbruiker in de btw, omdat de houdstervenootschap functies en taken vervult ten behoeve van een operationeel concern. Van Norden is van mening dat een houdstervenootschap een belangrijke functie vervult binnen het concern indien zij voornamelijk verantwoordelijk is voor de besluitvorming in dit concern.²⁵⁷ Door het vervullen van deze belangrijke economische functie kunnen het concern en de belastbare prestaties in stand worden gehouden.²⁵⁸ De houdstervenootschap kan naar mijn mening op deze manier niet worden vergeleken met een eindverbruiker, aangezien de houdstervenootschap onderdeel is van het verrichten van een economische activiteit en niet bezig is met het verbruiken/consumeren van goederen en/of diensten.

Het recht hebben op aftrek van voorbelasting voor de houdstervenootschap is derhalve juist.²⁵⁹ Op deze manier werkt de btw neutraal uit ten opzichte van de houdstervenootschap, maar vooral ten aanzien van het concern. Zodra de houdstervenootschap geen recht heeft op aftrek van voorbelasting, drukt de btw als last op het operationele concern.

4.1.2 Concern als ondernemingsvorm

Het concern, waartoe de houdstervenootschap behoort, kan volgens Van Norden worden gezien als ondernemingsvorm.²⁶⁰ Echter, het HvJ heeft in het Polysar-arrest geoordeeld dat het voor de bepaling of een houdstervenootschap belastingplichtig is voor de btw, irrelevant is in hoeverre de houdstervenootschap onderdeel uitmaakt van een concern.²⁶¹ Bezien vanuit de wettelijke systematiek van de btw, begrijp ik dat het irrelevant is of de houdstervenootschap onderdeel is van een operationeel concern. In hoeverre een ondernemer belastingplichtig is voor de btw hangt immers af van de voorwaarde dat eenieder een zelfstandige activiteit verricht.²⁶² Daarentegen, artikel 11 Btw-richtlijn geeft de mogelijkheid om nauw met elkaar verbonden personen te voegen in een fiscale eenheid en aan te merken als één belastingplichtige voor de btw.

Echter, Blokland merkt op dat in de arresten *Floridienne & Berginvest*, *Cibo en Larentia & Minerva/Marenave* het HvJ bewust of onbewust heeft laten meewegen dat de onderhavige houdstervenootschappen deel uitmaakten van een operationeel concern.²⁶³ Ik deel de mening van Blokland dat in een concern geen verbruik plaatsvindt. Het operationele concern verbruikt de ingekochte goederen en/of diensten niet consumptief, maar gebruikt de goederen en/of diensten om hiermee belastbare prestaties voort te brengen. De houdstervenootschap is derhalve niet aan te merken als eindverbruiker in de btw. Volgens Blokland is het criterium moeien tegen vergoeding daardoor een compromis.²⁶⁴ Het HvJ houdt enerzijds in gedachte dat het niet uitmaakt in hoeverre een houdstervenootschap deel uitmaakt van een concern. Aan de andere kant vindt geen consumptie plaats in een operationeel concern, waardoor de

²⁵⁶ Van Hilten & Van Kesteren 2014, p. 51 en 52.

²⁵⁷ Van Norden 2007, p. 143.

²⁵⁸ Van Norden 2007, p. 143.

²⁵⁹ Van Hilten & Van Kesteren 2014, p. 51 en 52.

²⁶⁰ Van Norden 2007, p. 143.

²⁶¹ HvJ EG 20 juni 1991, nr. C-60/90 (*Polysar*), ECLI:EU:C:1991:268, *FED* 1991/633, r.o. 15 en 16.

²⁶² Art. 9 Btw-richtlijn.

²⁶³ Blokland 2016, p. 100.

²⁶⁴ Blokland 2016, p. 100.

mogelijkheid open dient te staan om de houdstervennootschap aan te merken als belastingplichtige voor de btw. De houdstervennootschap is geen eindverbruiker, omdat het HvJ in de reeds genoemde arresten, naar het lijkt, het grotere geheel in ogenschouw heeft genomen.

Blokland stelt, naar mijn oordeel terecht, dat de positie van een houdstervennootschap niet te vergelijken is met de positie van een particuliere investeerder.²⁶⁵ De particuliere investeerder is in mijn ogen aan te merken als eindverbruiker in de btw. Ik ben ook van mening dat gezien vanuit het neutraliteitsbeginsel een houdstervennootschap en een particuliere investeerder niet met elkaar zijn te vergelijken, omdat de houdstervennootschap onderdeel is van een grotere economische activiteit en de particuliere investeerder niet. Hierbij deel ik de mening van Van Norden dat het juist is om houdstervennootschappen, die een onderdeel vormen van een operationeel concern, weliswaar onder voorwaarden, aan te merken als belastingplichtige voor de btw.²⁶⁶ Van Norden geeft immers aan dat particuliere consumptie belast dient te zijn en geen btw dient te drukken op productieve schakels.

Ik deel de mening van Van Norden dat het onderscheid is gerechtvaardigd tussen moeiende houdstervennootschappen, die een onderdeel vormen van een concern, en enkelvoudige vennootschappen, die geen onderdeel vormen van een concern.²⁶⁷ Een houdstervennootschap die niet kwalificeert als belastingplichtige voor de btw op grond van artikel 9 Btw-richtlijn, heeft eveneens geen recht op aftrek van voorbelasting. Op grond van het neutraliteitsbeginsel is dit niet wenselijk. Het niet in aftrek kunnen brengen van voorbelasting zorgt namelijk voor cumulatie van btw binnen het concern. Het neutraliteitsbeginsel veronderstelt dat de btw niet dient te drukken op de producenten in de btw. Van Norden is van mening dat enkelvoudige vennootschappen, die geen onderdeel uitmaken van een operationeel concern en hierdoor geen essentiële functie vervullen ten behoeve van dit concern en de bijbehorende economische activiteiten, terecht niet zijn aan te merken als belastingplichtigen indien de economische activiteiten ontbreken.²⁶⁸ Het onderscheid tussen houdstervennootschappen als onderdeel van een concern en een enkelvoudige vennootschap is hierdoor gerechtvaardigd.²⁶⁹

Ik acht het volledig juist dat een houdstervennootschap de mogelijkheid heeft om te kwalificeren als belastingplichtige. Hierdoor staat temeer, onder voorwaarden, de mogelijkheid op aftrek van voorbelasting open.

4.2 Mededingingsneutraliteit

Concurrerende ondernemers dienen volgens het neutraliteitsbeginsel hetzelfde te worden behandeld voor de btw.²⁷⁰ Punt 7 van de considerans bij de Btw-richtlijn omschrijft dat het voor de btw druk irrelevant is hoe de productieschakel is vormgegeven. Het oprichten van een houdstervennootschap met als doel een centrale leiding, dient voor de btw-behandeling geen verschil op te leveren. Bovendien mag het voor de btw-behandeling niet uitmaken of de houdstervennootschap kosten doorberekent aan de dochtervennootschap. Naar mijn mening doet het er niet aan af dat de houdstervennootschap kosten van een bij een derde partij afgenomen dienst heeft doorberekend. Volgens Van Norden verandert de aard van de prestatie

²⁶⁵ Blokland 2016, p. 100.

²⁶⁶ Van Norden 2007, p. 143 en 144.

²⁶⁷ Van Norden 2007, p. 143.

²⁶⁸ Van Norden 2007, p. 143.

²⁶⁹ Van Norden 2007, p. 143.

²⁷⁰ Van Doesum 2009, p. 33.

namelijk niet, indien een kosten doorberekening heeft plaatsgevonden.²⁷¹ In zekere zin vormt de houdstervennootschap een tussenschakel tussen de derde partij en de dochtervennootschap. Volgens van Norden mag het toevoegen van een extra schakel niet leiden tot een andere btw-behandeling van de prestatie, omdat het object ongewijzigd blijft.²⁷² Derhalve vormt het doorberekenen van kosten in dit geval de belastbare prestatie. Hierdoor komt aan het houden van de aandelen in de dochtervennootschap een economisch karakter toe. De houdstervennootschap voldoet immers aan de door het HvJ gestelde eisen.²⁷³

4.2.1 Fictief moeiende houdstervennootschap

Het concern ondervindt de btw als last indien de houdstervennootschap geen recht heeft op aftrek van voorbelasting. In dit licht oppert Braun om een moeiende houdstervennootschap, ongeacht of deze zich tegen vergoeding moeit in de dochtervennootschap, fictief aan te merken als belastingplichtige voor de btw.²⁷⁴ Op deze manier kan de houdstervennootschap, onder voorwaarden, een recht hebben op aftrek van voorbelasting.²⁷⁵ Ik ben het met Braun eens dat het uitoefenen van de centrale leiding vanuit een houdstervennootschap geen nadelige gevolgen mag hebben voor de aftrekbaarheid van de drukkende btw.²⁷⁶

Echter, ik ben van mening dat het onjuist is om een moeiende houdstervennootschap fictief aan te merken als belastingplichtige voor de btw. Braun betoogt dat de dochtervennootschappen een recht op aftrek van voorbelasting hebben.²⁷⁷ Indien de houdstervennootschap kosten maakt, maar zelf geen recht heeft op aftrek van voorbelasting, drukt de btw volgens Braun op de zakelijke sfeer. Dit kan niet de bedoeling zijn, omdat de dochtervennootschappen wel een recht hebben op aftrek van voorbelasting. In het geval dat de dochtervennootschappen zelf de kosten maken, kunnen zij de drukkende btw in aftrek brengen. Derhalve drukt de btw niet op de zakelijke sfeer. Volgens Braun wordt dan hetzelfde resultaat bereikt in het geval de houdstervennootschap een recht heeft op aftrek van voorbelasting.²⁷⁸ Een houdstervennootschap heeft enkel recht op aftrek van voorbelasting indien zij naast het moeien in het beheer van de dochtervennootschap ook belastbare prestaties levert aan deze dochtervennootschap.²⁷⁹ Indien de moeiende houdstervennootschap fictief wordt aangemerkt als belastingplichtige voor de btw, komt dit naar mijn mening in strijd met de mededingingsneutraliteit. Op grond van artikel 9 Btw-richtlijn is diegene belastingplichtig voor de btw die een economische activiteit verricht. Echter, bij de fictieve moeiende houdstervennootschap ontbreekt de economische activiteit.

4.3 Tussenconclusie

Het neutraliteitsbeginsel vormt binnen de btw het belangrijkste rechtsbeginsel.²⁸⁰ Het neutraliteitsbeginsel veronderstelt dat de btw niet verstarend werkt ten aanzien van de

²⁷¹ Van Norden 2007, p. 377.

²⁷² Van Norden 2007, p. 377.

²⁷³ HvJ EG 14 november 2000, nr. C-142/99 (Floridienne & Berginvest), ECLI:EU:C:2000:623, V-N 2000/53.17, r.o.

²⁷⁴ Braun 2002, p. 111.

²⁷⁵ Braun 2002, p. 111.

²⁷⁶ Braun 2002, p. 111.

²⁷⁷ Braun 2002, p. 111.

²⁷⁸ Braun 2002, p. 111.

²⁷⁹ HvJ EG 14 november 2000, nr. C-142/99 (Floridienne & Berginvest), ECLI:EU:C:2000:623, V-N 2000/53.17, r.o. 19; HvJ EG 27 september 2001, nr. C-16/00 (Cibo), ECLI:EU:C:2001:495, V-N 2001/55.7, r.o. 21.

²⁸⁰ Van Hilten & Van Kesteren 2014, p. 51.

concurrentieverhoudingen tussen ondernemers. Voorts mag de btw geen verstorend effect hebben op de keuzes van de consumenten en de belastingplichtigen.²⁸¹

De houdstervennootschap neemt binnen de btw niet de positie in als eindverbruiker, aangezien de houdstervennootschap onderdeel is van een operationeel concern. Dit concern kan als ondernemingsvorm worden gezien.²⁸² Een houdstervennootschap die dienstbaar is aan het operationele concern en een onderdeel vormt van een economische activiteit, moet onder voorwaarden belastingplichtig kunnen zijn voor de btw.²⁸³ Een houdstervennootschap, als onderdeel van een economische activiteit, moet het recht hebben op aftrek van voorbelasting om de fiscale neutraliteit te waarborgen.

Voor de btw mag de wijze van het inrichten van de productieschakel geen onderscheid opleveren in de fiscale behandeling. Het staat een concern vrij om de centrale leiding te centreren door middel van een houdstervennootschap. Het doorberekenen van kosten aan de dochtervennootschap dient eveneens mogelijk te zijn. Bovendien mag de manier van inrichten van de productieschakel niet van invloed zijn op het recht op aftrek van voorbelasting.

Een houdstervennootschap kan op grond van de jurisprudentie kwalificeren als belastingplichtige voor de btw en heeft mogelijk een recht op aftrek van voorbelasting.²⁸⁴ Ik acht het juist dat het HvJ dit op deze manier heeft vormgegeven, aangezien geen strijd ontstaat met het neutraliteitsbeginsel. Het toevoegen van de eis dat de houdstervennootschap een belastbare prestatie dient te verrichten, is naar mijn oordeel een logische toevoeging.²⁸⁵ Om de mededingingsneutraliteit te waarborgen dient de houdstervennootschap een prestatie onder bezwarende titel jegens de dochtervennootschap te verrichten.

²⁸¹ Van Hilten & Van Kesteren 2014, p. 51; K.M. Braun, *Cursus Belastingrecht* OB.0.0.5.D.

²⁸² Van Norden 2007, p. 143.

²⁸³ Van Norden 2007, p. 143 en 144.

²⁸⁴ HvJ EG 14 november 2000, nr. C-142/99 (Floridienne & Berginvest), ECLI:EU:C:2000:623, *V-N* 2000/53.17, r.o. 19; HvJ EG 27 september 2001, nr. C-16/00 (Cibo), ECLI:EU:C:2001:495, *V-N* 2001/55.7, r.o. 21.

²⁸⁵ HvJ EG 14 november 2000, nr. C-142/99 (Floridienne & Berginvest), ECLI:EU:C:2000:623, *V-N* 2000/53.17, r.o. 19; HvJ EG 27 september 2001, nr. C-16/00 (Cibo), ECLI:EU:C:2001:495, *V-N* 2001/55.7, r.o. 21.

5. Conclusie

In deze Master Thesis heb ik onderzocht in hoeverre een houdstervennootschap een economische activiteit verricht, indien de houdstervennootschap zich moeit in het beheer van de dochtervennootschap. Gebleken is dat de houdstervennootschap een beleidsbepalende en sturende rol dient te vervullen. Deze rol komt overeen met een managementfunctie, waarbij de houdstervennootschap het beleid in de dochtervennootschap stuurt. Echter, het is vereist dat dit moeien gepaard dient te gaan met belastbare prestaties voor de btw. De invulling van het criterium ‘moeien tegen vergoeding’ is niet altijd duidelijk. Dit onderzoek heeft zich gericht tot de voorwaarden waarbij een (moeiende) houdstervennootschap de aandelen in de dochtervennootschap houdt als belastingplichtige. Vervolgens is ingegaan op de invulling van het moeien tegen vergoeding. Tot slot heeft dit onderzoek zich gericht op de vraag in hoeverre dit criterium in overeenstemming is met het neutraliteitsbeginsel. Derhalve is dit onderzoek gebaseerd op de volgende probleemstelling:

Onder welke voorwaarden houdt een moeiende houdstervennootschap haar deelnemingen als belastingplichtige voor de btw en in hoeverre zijn deze omstandigheden in overeenstemming met het neutraliteitsbeginsel?

In het Polysar-arrest oordeelt het HvJ dat het houden van aandelen in beginsel geen economische activiteit vormt voor de btw. Vervolgens oordeelt het HvJ in latere jurisprudentie dat het houden van aandelen in een drietal situaties leidt tot een economische activiteit. Ten eerste vormt het houden van aandelen een economische activiteit indien de houdstervennootschap zich moeit in het beheer van de dochtervennootschap, waarbij dit moeien gepaard gaat met belastbare prestaties voor de btw. Ten tweede kwalificeert het actief beleggen in aandelen als een economische activiteit. De houdstervennootschap verhandelt in dit geval de aandelen bedrijfsmatig en treedt in wezen op als effectenhandelaar. Ten derde vormt het houden van aandelen een economische activiteit voor de btw indien de houdstervennootschap de aandelen houdt als verlengstuk van een belastbare activiteit. Van belang hierbij is dat de aandelen het rechtstreekse, duurzame en noodzakelijke verlengstuk vormen van de belastbare activiteit.

Artikel 9 Btw-richtlijn verplicht de houdstervennootschap een economische activiteit te verrichten om te kwalificeren als belastingplichtige voor de btw. Echter, deze economische activiteit ontbreekt bij het enkel houden van aandelen. Om een economische activiteit aan te nemen is het van belang dat sprake is van een belastbaar feit. Een goed of een dienst dient onder bezwarende titel te worden geleverd of te worden verricht. Bovendien moeten de handelingen worden verricht om hiermee duurzaam opbrengst mee te creëren. Echter, ik heb geconcludeerd dat het doorgaans niet eenvoudig is om de aanwezigheid van een bezwarende titel vast te stellen. Een bezwarende titel veronderstelt een rechtstreeks verband tussen de prestatie en de vergoeding. Dit betekent dat de vergoeding bedongen dient te zijn. Het is niet eenvoudig om aan te nemen dat door het verrichten van een handeling duurzaam naar opbrengst wordt gestreefd. Uit artikel 9 blijkt dat het voornamelijk dient te gaan om een exploitatie van een lichamelijke of onlichamelijke zaak. Met betrekking tot het houden van aandelen ligt dit echter nog gecompliceerder. Het enkel houden van aandelen vormt geen exploitatie van een lichamelijke of onlichamelijke zaak om hiermee duurzaam opbrengst te genereren. Bovendien volgt uit het Floridienne & Berginvest-arrest dat het dividend nimmer een tegenprestatie vormt voor een verrichte dienst.

Het onderzoek heeft zich vervolgens gericht op de moeiende houdstervennootschap. Een houdstervennootschap als onderdeel van een operationeel concern heeft veelal een managementtaak. De houdstervennootschap, als hoofd van het concern is goed op de hoogte van de sterke en zwakkere onderdelen van het concern. In het Polysar-arrest laat het HvJ al de mogelijkheid open dat een moeiende houdstervennootschap mogelijk de aandelen van de dochtervennootschap houdt als economische activiteit. De houdstervennootschap dient zich in dit geval te moeien in het beheer van de vennootschap waarin wordt deelgenomen. In het Floridienne & Berginvest-arrest voegt het HvJ hieraan de eis toe dat dit moeien gepaard dient te gaan met voor de btw belastbare handelingen. Het moeien tegen vergoeding is onder te verdelen in verschillende aspecten: voornamelijk enerzijds het moeien in het beheer van de dochtervennootschap en anderzijds in het vereiste dat dit moeien gepaard dient te gaan met belastbare handelingen.

Het HvJ is niet consistent in het gebruik van de woorden ‘mengen’ of ‘moeien’. Echter, ik concludeer dat deze bewoordingen geen verschillende definities hebben, vanwege het door elkaar toepassen van beide woorden. Een ander facet van het moeien tegen vergoeding is het begrip ‘beheer’. Dit begrip is naar mijn mening op verschillende manieren uit te leggen. In het kader van het moeien tegen vergoeding komt dit begrip de betekenis toe dat de houdstervennootschap de mogelijkheid heeft om het beleid in de dochtervennootschap te sturen.

De houdstervennootschap dient op grond van het Floridienne & Berginvest-arrest belastbare prestaties te verlenen aan de dochtervennootschap. De belastbare prestaties zijn voornamelijk diensten die wijzen op een managementfunctie van de houdstervennootschap. Deze zogenaamde bemoeidiensten zijn niet limitatief en het HvJ heeft in haar gewezen jurisprudentie enkele voorbeelden gegeven van bemoeidiensten. Naar mijn oordeel betreffen dit vooral financiële, commerciële en technische diensten.

Daarnaast heb ik naar een juiste definitie gezocht voor het begrip ‘moeien’, aangezien dit begrip niet is uitgelegd door het HvJ. Naar mijn mening dient de houdstervennootschap een beleidsbepalende en sturende rol te vervullen. De HR oordeelt dat het vervullen van een financiële en fiscale coördinerende rol geen moeien is. De houdstervennootschap dient een managementfunctie te vervullen en op deze manier te streven naar een duurzame opbrengst.

De Nederlandse houdsterresolutie geeft een verduidelijking van het moeien tegen vergoeding aangezien een moeiende houdstervennootschap, die een beleidsbepalende en sturende rol vervult, een fiscale eenheid kan vormen met de dochtervennootschap.

De houdstervennootschap, als onderdeel van een operationeel concern, is naar mijn oordeel geen eindverbruiker in de btw. De doelstelling van de btw is het belasten van het verbruik bij de consument. De houdstervennootschap kan niet worden vergeleken met een eindverbruiker. In het licht van het neutraliteitsbeginsel dient de houdstervennootschap de mogelijkheid te hebben om te kwalificeren als belastingplichtige voor de btw. Dat is voornamelijk om de reden dat de houdstervennootschap aan het hoofd staat van een concern, dat een economische activiteit verricht voor de btw. Inkomende btw mag hierdoor op grond van het neutraliteitsbeginsel echter niet drukken op het concern. Daarnaast mag het niet van invloed zijn op de btw in welk opzicht een productieketen is vormgegeven. Het oprichten van een concern met een houdstervennootschap die de centrale leiding uitvoert, mag niet van invloed zijn op de btw. Naar mijn oordeel is het juist dat het HvJ de mogelijkheid opent voor

houdstervennootschappen om, onder voorwaarden, te kwalificeren als belastingplichtige voor de btw.

In het *Floridienne & Berginvest*-arrest heeft het HvJ een eis toegevoegd om naar mijn mening de mededingingsneutraliteit te waarborgen. Het HvJ past de eis toe dat het moeien in het beheer van de dochtervennootschap gepaard dient te gaan met belastbare prestaties. Echter, onduidelijkheid is ontstaan omtrent deze eis. Het HvJ heeft in het *Larentia & Minerva/Marenave*-arrest een taalwijziging aangebracht. In dit laatstgenoemde arrest past het HvJ de woorden 'voor zover' toe. Hierdoor is de conclusie te trekken dat enkel het verrichten van belastbare prestaties voldoende is. Echter, ik concludeer dat het van belang is dat de houdstervennootschap zich moeit in het beheer van de dochtervennootschap, waarbij dit moeien gepaard gaat met belastbare prestaties. Tussen het houden van de aandelen, het moeien in het beheer van de dochtervennootschap en het verrichten van belastbare prestaties dient een samenhang aanwezig te zijn om aan de deelneming een economisch karakter toe te laten komen. Het moeien op zichzelf heeft voor de btw geen betekenis. Aan dit moeien komt een betekenis toe indien de houdstervennootschap belastbare prestaties levert aan de dochtervennootschap, die samenhangen met het moeien in het beheer van de dochtervennootschap.

Literatuurlijst

Bartman, Dorresteyn & Olaerts 2016

S.M. Bartman, A.F.M. Dorresteyn en M. Olaerts, *Van het concern*, Deventer: Kluwer 2016.

Blokland 2016

W.J. Blokland, *Omzetbelastingaspecten van ondernemingsfinanciering*, Deventer: Kluwer 2016.

Blokland 2017

W.J. Blokland, 'Het economische karakter van het houden van aandelen in de btw', *NTFR-B* 2017/22.

Bomer & Van Kesteren 1999

A.H. Bomer en H.W.M. van Kesteren, 'De houdstermaatschappij: Geknipt voor de BTW', *WFR* 1999/264.

Bomer & Van Kesteren 2003

A.H. Bomer en H.W.M. van Kesteren, 'Niet voor redelijke twijfel vatbaar: verkoop deelneming is een prestatie', *WFR* 2003/788.

Bomer 2013

A.H. Bomer, *Unierechtelijke beginselen en BTW. Wie, Wat, Waar belast*, FED Fiscale Brochures OB, Deventer: Kluwer 2013.

Braakman & Van Kesteren 1998

T. Braakman en H.W.M. van Kesteren, 'De btw-positie van de moeiende houdstermaatschappij', *WFR* 1998/323.

Braun 1999

K.M. Braun, 'De BTW-belastingplicht van moeiende holdings: een legpuzzel waarvan de stukjes niet passen', *WFR* 1999/167.

Braun 2002

K.M. Braun, *Aftrek van voorbelasting in de BTW*, Deventer: Kluwer 2002.

Braun, Cursus Belastingrecht OB.0.0.5.D

K.M. Braun, *Neutraliteit*, Cursus Belastingrecht (Omzetbelasting), 0.0.5.D.

Chin-Oldenziel, Cursus Belastingrecht EBR.6.5.2.D

M. Chin-Oldenziel, *Neutraliteitsbeginsel*, Cursus Belastingrecht (Europees Belastingrecht), 6.5.2.D.

Chin-Oldenziel, Cursus Belastingrecht EBR.6.5.3.B

M. Chin-Oldenziel, *Neutraliteitsbeginsel*, Cursus Belastingrecht (Europees Belastingrecht), 6.5.3.B.

Cornielje 2017

S.B. Cornielje, 'Houdstervenootschappen en het recht op aftrek van voorbelasting in de btw', *TFO* 2017/149.2.

Van Doesum 2009

A.J. van Doesum, *Contractuele samenwerkingsverbanden in de BTW* (diss. Tilburg UvT), Deventer: Kluwer 2009.

Van Hilten & Van Kesteren 2014

M.E. van Hilten en H.W.M. van Kesteren, *Omzetbelasting*, FED Fiscale Studiereserie nr. 6, Deventer: Kluwer 2014.

Van Kesteren 2004

H.W.M. van Kesteren, 'Verkoop aandelen door moeiende houdster: een prestatie!', *NTFR* 2004/1704.

Van Kesteren 2014

H.W.M. van Kesteren, 'Overnames en btw', *WFR* 2014/21.

Krusel 2005

J.L. Krusel, 'Holdings en BTW: wordt vervolgd..', *MBB* 2005/01-04.

Lamers 2005

J.J.M. Lamers, 'De etiquette van het aandeel in de BTW', *WFR* 2005/828.

Van Norden 2007

G.J. van Norden, *Het concern in de btw*, Deventer: Kluwer 2007.

Pieterse 2013

L.J.A. Pieterse, 'De doorwerking van algemene rechtsbeginselen in de BTW', *WFR* 2013/198.

Van Schilfgaarde 2013

P. van Schilfgaarde, *Van de BV en de NV*, Deventer: Kluwer 2013.

Tromp 2016

F. Tromp, 'Een bezwarende titel maakt nog geen economische activiteit', *WFR* 2016/163.

Wolf 2016

R.A. Wolf, 'Economische activiteit en btw', *NTFR-B* 2016/34.

Jurisprudentielijst

Hof van Justitie

HvJ EG 1 april 1982, nr. C- 89/81 (Hong Kong Trade Development Council),
ECLI:EU:C:1982:121, *BNB* 1982/311, m.nt. C.P. Tuk.

HvJ EG 14 februari 1985, nr. C-268/83 (Rompelman), ECLI:EU:C:1985:74, *BNB* 1985/315.

HvJ EG 8 maart 1988, nr. C-102/86 (Apple and Pear Development Council),
ECLI:EU:C:1988:120, *Jur.* 1988, p. 1443.

HvJ EG 20 juni 1991, nr. C-60/90 (Polysar), ECLI:EU:C:1991:268, *FED* 1991/633.

HvJ EG 22 juni 1993, nr. C-333/91 (Sofitam), ECLI:EU:C:1993:261, *Jur.*, p. I-3513.

HvJ EG 3 maart 1994, nr. C-16/93 (Tolsma), ECLI:EU:C:1994:80, *V-N* 1994/1069, 25.

HvJ EG 20 juni 1996, nr. C-155/94 (Wellcome Trust Ltd.), ECLI:EU:C:1996:243, *V-N* 1997,
p. 1034, *FED* 1996/577.

HvJ EG 26 september 1996, nr. C-230/95 (Enkler), ECLI:EU:C:1996:352, *V-N* 1997/653, 22.

HvJ EG 6 februari 1997, nr. C-80/95 (Harnas & Helm), ECLI:EU:C:1997:56, *BNB* 1997/386.

HvJ EG 14 november 2000, nr. C-142/99 (Floridienne & Berginvest), ECLI:EU:C:2000:623,
V-N 2000/53.17.

HvJ EG 12 juli 2001, nr. C-102/00 (Welthgrove), ECLI:EU:C:2001:416, *BNB* 2002/182,
m.nt. M.E. van Hilten.

HvJ EG 27 september 2001, nr. C-16/00 (Cibo), ECLI:EU:C:2001:495, *V-N* 2001/55.7.

HvJ EG 27 september 2001, nr. C-16/00 (Cibo), ECLI: EU:C:2001:495, *NTFR* 2001/1418,
m.nt. Sanders.

HvJ EG 27 september 2001, nr. C-16/00 (Cibo), ECLI:EU:C:2001:495; *FED* 2002/31, m.nt.
J.J.P. Swinkels.

HvJ EG 21 maart 2002, nr. C-174/00 (Kennemer Golf & Country Club),
ECLI:EU:C:2002:200, *BNB* 2003/30.

HvJ EG 26 juni 2003, nr. C-305/01, (MKG-Kraftfahrzeuge-Factoring), ECLI:EU:C:2003:377,
V-N 2003/34.13.

HvJ EG 29 april 2004, nr. C-77/01 (EDM), ECLI:EU:C:2004:243, *NTFR* 2004/669.

HvJ EG 20 januari 2005, nr. C-412/03 (Scandic), ECLI:EU:C:2005:47, *NTFR* 2005/113.

HvJ EG 4 mei 2006, C-169/04 (Abbey National II), ECLI:EU:C:2006:289, *V-N* 2006/45.15.

HvJ EG 13 december 2007, nr. C-408/06 (Franz Götz), ECLI:EU:C:2007:789, *V-N* 2008/3.21.

HvJ EG 13 maart 2008, nr. C-437/06 (Securenta), ECLI:EU:C:2008:166, *V-N* 2008/14.20.

HvJ EG 29 oktober 2009, nr. C-29/08 (SKF), ECLI:EU:C:2009:665, *BNB* 2010/251, m.nt. J.J.P. Swinkels.

HvJ EU 25 april 2013, nr. C-65/11 (Commissie/Nederland), ECLI:EU:C:2013:265, *V-N* 2013/24.14.

HvJ EU 30 mei 2013, nr. C-651/11, ECLI:EU:C:2013:346 (X BV), *BNB* 2014/113, m.nt. D.B. Bijl.

HvJ EU 13 juni 2013, nr. C-62/12 (Kostov), ECLI:EU:C:2013:391, *FED* 2014/4.

HvJ EU 12 juni 2014, nr. C-461/12 (Granton Advertising), ECLI:EU:C:2014:1525, *BNB* 2014/210, m.nt. C.J. Hummel.

HvJ EU 16 juli 2015, nr. C-108/14 (Larentia & Minerva/Marenave), ECLI:EU:C:2015:496, *V-N* 2015/44.18.

HvJ EU 12 mei 2016, nr. C-520/14, (Gemeente Borsele), ECLI:EU:C:2016:334, *BNB* 2016/186.

HvJ EU 12 januari 2017, nr. C-28/16 (MVM), ECLI:EU:C:2017:7, *NFR* 2017/336.

Hoge Raad

HR 26 augustus 1998, nr. 33662, ECLI:NL:HR:1998:AA2556, *BNB* 1999/51, m.nt. J.M.F. Finkensieper.

HR 22 maart 2002, nr. 33562, ECLI:NL:HR:2002:AE0450, *BNB* 2002/183, m.nt. M.E. van Hilten.

HR 14 maart 2003, nr. 38253, ECLI:NL:HR:2003:AF5828, *V-N* 2003/18.16.

HR 9 juli 2004, nr. 38026, ECLI:NL:PHR:2004:AH9789, *V-N* 2004/35.21.

HR 2 december 2011, nr. 42863, ECLI:NL:PHR:BO3645, *BNB* 2012/29.

HR 2 december 2011, nr. 42863, ECLI:NL:PHR:BO3645, *BNB* 2012/29, concl. A-G Van Hilten, concl. A-G Oergaauw, m.nt. D.B. Bijl.

Gerechtshof

Gerechtshof Arnhem 30 januari 1990, nr. 1633/1987, ECLI:NL:GHARN:1990:AW6850, *V-N* 1990/1719, 16.

Parlementaire stukken en overige officiële bekendmakingen

Besluit van 18 februari 1991, VB91/347 (Houdsterresolutie), *FED* 1991/266.

Besluit van 3 augustus 2004, nr. CPP2004/1709, *V-N* 2004/47.13.